

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

Diplomsko delo

**PРАВNA UREDITEV PRAVIC SLOVENSKE
NARODNE MANJŠINE V AVSTRIJI**

Nežka Haderlap

Ljubljana, september 2016

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

DIPLOMSKO DELO

**PРАВNA UREDITEV PRAVIC SLOVENSKE NARODNE MANJŠINE
V AVSTRIJI**

Kandidatka: Nežka Haderlap
Številka indeksa: 04029224
Študijski program: Visokošolski strokovni program Javna uprava
Mentor: izr. prof. dr. Rudi Kocjančič

Ljubljana, september 2016

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA

Podpisana, Nežka Haderlap, študentka visokošolskega programa Javna uprava, z vpisno številko 04029224, sem avtorica diplomskega dela z naslovom: Pravna ureditev pravic slovenske narodne manjšine v Avstriji.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je priloženo delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbela, da so delo in druga mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbela, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v preloženo delo in sem to tudi jasno zapisala v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatstvo – predstavljanje drugih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerimi so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorstvu in sorodnih pravicah, Uradni list, št. 21/95), kršitev pa se sankcionira tudi z ukrepi po pravilih Univerze v Ljubljani in Fakultete za Upravo;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za upravo;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela ter soglašam z objavo dela v zbirki »Dela FU«.

Diplomsko delo je lektorirala: Terezija Jamnik, prof.

Ljubljana, 31.08.2016

Podpis avtorice:

POVZETEK

Diplomsko delo predstavlja koncept in pravno ureditev manjšinskih pravic slovenske narodne skupnosti živeče v Republiki Avstriji na ozemlju Koroške in Štajerske pokrajine, pri tem pa se naslanja na že sprejeto zakonodajo in njenim izvrševanjem pravne ureditve pravic narodnih skupnosti v vsakdanji uporabi. Predvsem preučuje njihovo zagotavljanje skozi veljavno pravo. Razvoj narodne skupnosti se je pričel šele v dvajsetem stoletju. Prav tako diplomsko delo zajema tudi ustavno ureditev vseh živečih manjšin v Republiki Avstriji in ustavno ureditev narodnih skupnosti v Republiki Sloveniji, ter njihovo primerjanje na podlagi ustave. Kljub temu pa je na mnogih področjih pravna ureditev manjšin in njihovih pravic v avstrijski zakonodaji pokazala v mnogih dokumentih, ki zagotavljala pravice izvedene v praksi, vendar je praksa vedno drugačna od realnosti.

Narodne skupnosti ter njihov položaj, živeče na področju Slovenije in predvsem narodnih manjšin v sosednji Avstriji, njihovo področje, kar se tiče narodnih vprašanj, je načeloma skupno, ter da se ga politika loteva s precejšnjo previdnostjo in z majhnimi koraki, to pomeni, da se ga lotevajo samo toliko, kot je nujno potrebno ali skoraj nič.

Najpomembnejši pravni akt, ki opisuje slovensko narodno na avstrijskem Koroškem in Štajerskem, ter zagotavlja pravno podlago in od katerega si slovenske manjšine največ obetajo in se nanj najbolj sklicujejo, je tako imenovana Avstrijska državna pogodba, ki jo Avstrija podpiše maja 1955 leta.

Slovenski manjšini je v nekaj odstavkih v 7. členu Avstrijske državne pogodbe obljubila pravice, ki naj bi bile zelo pomembne za njeno obstojnost, razvijanje in enak položaj z drugimi prebivalci. Poleg Avstrijske državne pogodbe pa je za manjšine pomembna tudi mednarodna Saintgermainska pogodba, ki je bila podpisana 10. septembra leta 1919. Avstrija je bila, kot poraženka prve svetovne vojne, prisiljena zagotoviti varstvo narodnih manjšin sosednjim državam. Njeni najpomembnejši členi, ki so pomembni za manjšino so 66., 67., 68., 69. člen, saj zagotavljajo varstvo manjšin in so v Republiki Avstriji na Ustavni ravni.

Ključne besede: varstvo narodnih manjšin, narodne skupnosti, manjšinska pravica, Slovenci na Koroškem, Slovenci na Štajerskem, državna pogodba Republike Avstrije, 7. člen ADP, narodne manjšine v Sloveniji, slovenske manjšine, Republika Avstrija, Republika Slovenija

SUMMARY

LEGAL REGULATION OF THE RIGHTS OF THE SLOVENIAN MINORITY IN AUSTRIA

The thesis presents the concept and legal regulation of minority rights of the Slovenian minority living in the Republic of Austria on the territory of the province of Carinthia and Styria while resting on the already adopted legislation and its enforcement regulation of the rights of ethnic minorities in everyday use. Above all, considering their provision through the applicable law. The development of ethnic communities began only in the twentieth century. Also, the thesis also includes the constitutional arrangements of all minorities living in the Republic of Austria and the legal arrangements of the national communities in Slovenia, and their comparison by the Constitution. Nevertheless, in many areas of legal regulation of minorities and their rights in Austrian law found in many documents that guarantee rights carried out in practice, but practice is always different from reality.

Ethnic communities and their situation, living in Slovenia and especially of ethnic minorities in Austria, their scope, regarding national issues, it is standard, and that the policy deals with the great care and with small steps, this means that undertake it only as much as is necessary or almost nothing.

The most important legal act, describing the Slovenian national Carinthia and Styria, and provides a legal basis and from which the user of the Slovenian minority the most promising and most refer to it, is the so-called Austrian State Treaty, which is signed by Austria in May 1955.

Slovenian minority in a few paragraphs in Article 7 of the Austrian State Treaty promised the rights to be very important for its stability, development and equal footing with other residents. In addition to the Austrian State Treaty is also important for minorities Saint Germain international treaty, which was signed on 10 September 1919. Austria was, as the loser of the First World War, forced to ensure the protection of national minorities to neighboring countries. Its most relevant articles, which are necessary for a minority of the 66, 67, 68, Article 69, ensuring the protection of minorities and the Republic of Austria at the constitutional level.

Keywords: protection of national minorities, ethnic communities, minority rights Slovenians in Carinthia, Slovenes in Styria Republic of Austria State Treaty, Article 7 of the Austrian State Treaty, ethnic minorities in Slovenia, the Slovenian minority, the Republic of Austria, the Republic of Slovenia Legal regulation of the rights of the Slovenian minority in Austria

KAZALO

IZJAVA O AVTORSTVU DIPLOMSKEGA DELA	iii
POVZETEK.....	v
SUMMARY	vi
KAZALO.....	vii
KAZALO PONAZORITEV	ix
KAZALO SLIK	ix
SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV.....	x
1 UVOD.....	1
2 TEMELJNI KONCEPTI IN POJMI	4
2.1 DEFINICIJA NARODNE MANJŠINE TER VRSTE MANJŠIN	4
2.2 VARSTVO MANJŠIN NA EVROPSKI RAVNI	5
3 PРАВНО VARSTVO MANJŠIN.....	7
3.1 KONKRETNE MANJŠINSKE PRAVICE	8
3.2 SPLOŠNE ČLOVEKOVE PRAVICE IN POSEBNE MANJŠINSKE PRAVICE	8
3.3 POMEMBNI UNIVERZALNI IN REGIONALNI DOKUMENTI.....	9
3.4 EVROPSKA LISTINA O REGIONALNIH ALI MANJŠINSKIH JEZIKIH	9
3.5 OKVIRNA KONVENCIJA ZA VARSTVO NARODNIH MANJŠIN	10
4 SLOVENSKA NARODNA MANJŠINA V AVSTRIJI – KOROŠKI IN ŠTAJERSKI SLOVENC	
11	
4.1 KOROŠKI SLOVENC	11
4.2 ŠTAJERSKI SLOVENC	13
5 USTAVNA UREDITEV AVTOHTONIH MANJŠIN V SLOVENIJI IN AVSTRIJI	15
5.1 USTAVNA UREDITEV MANJŠIN V SLOVENIJI	15
5.2 POSEBNE PRAVICE NARODNIH SKUPNOSTI V SLOVENIJI	17
5.2.1 RABA JEZIKA.....	18
5.2.2 IZOBRAŽEVANJE	19
5.2.3 JAVNA OBČILA	20
5.2.4 KULTURNI RAZVOJ.....	20
5.2.5 SVOBODA STIKOV.....	20
5.2.6 NARODNI SIMBOLI.....	20
5.2.7 EKONOMSKI RAZVOJ	21
5.2.8 SOODLOČANJE NARODNIH SKUPNOSTI	21
5.3 USTAVNA UREDITEV V AVSTRIJI	21
5.4 PRIMERJALNI POGLED MANJŠIN MED DRŽAVAMA.....	23
6 AVSTRIJSKO MANJŠINSKO PRAVO.....	24
6.1 AVSTRIJSKA ZVEZNA USTAVA	24
6.2 TEMELJNI DRŽAVNI ZAKON.....	24
6.3 SAINTGERMAINSKA MIROVNA POGODBA	25
6.4 POGLAVITNE ZNAČILNOSTI AVSTRIJSKE DRŽAVNE POGODBE	26
6.4.1 VARSTVO ČLOVEKOVIH PRAVIC	26
6.4.2 PRAVICE MANJŠIN SLOVENSKE IN HRVAŠKE NARODNOSTI.....	27

6.4.3	VSEBINA PRAVIC 7. ČLENA	27
6.5	ZAKON O NARODNIH SKUPNOSTIH.....	29
7	URESNIČEVANJE DOLOČB 7. ČLENA	31
7.1	ORGANIZACIJE IN ZDRUŽENJE	31
7.2	TISK IN MEDIJI	32
7.3	IZOBRAŽEVANJE IN ŠOLSTVO	33
7.3.1	OTROŠKI VRTCI.....	34
7.3.2	LJUDSKA IN GLAVNA ŠOLA	34
7.4	URADNI JEZIK V UPRAVNIH IN SODNIH OKRAJIH.....	35
7.5	TOPOGRAFSKI NAPISI	36
8	ZAKLJUČEK.....	37
	LITERATURA IN VIRI.....	39
	PRILOGE	42

KAZALO PONAŽORITEV

KAZALO SLIK

Slika 1: Območje dvojezičnega šolstva	13
Slika 2: Narodno mešana območja.....	17

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN OKRAJŠAV

ADP – Avstrijska državna pogodba
BGB1. – Zvezni uradni list (Bundesgesetzblatt)
BVG – Zvezni ustavni zakon
EKČP – Evropska konvencija o varstvu človekovih pravicah in temeljnih svoboščin
EL – Enotna lista
EU – Evropska zveza
FPÖ – Freieitliche Partei Österreichs (Avstrijska svobodnjaška stranka)
KAB – Kärntner Abwehrkämpfer Bund (Zveza koroških brambovcev)
KHD – Kärntner Heimatdienst (Koroška domovinska služba)
KHB – Kärntner Heimatbund (Koroška domovinska zveza)
KOKS – Koordinacijski odbor koroških Slovencev
KVSE – Konferenca varnosti in sodelovanja v Evropi
MELRJ – Zakon o ratifikaciji Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih
MKUNM – Zakon o ratifikaciji Okvirne konvencije za varstvo manjšin
LGBl. – Deželni uradni list (Landesgesetzblatt)
NSKS – Rat der Kärntner Slowenen (Narodni svet koroških Slovencev)
ORF – Avstrijska radiotelevizija
ÖVP – Österreichische Volkspartei (Avstrijska ljudska stranka)
RA – Republika Avstrija
RS – Republika Slovenija
SE – Svet Evrope
SEP – Srednjeevropska pobuda
SKS – Gemeinschaft der Kärntner SlowenenInnen (Skupnost koroških Slovencev)
SPÖ – Sozialdemokratische Partei Österreichs (Socialdemokratska stranka Avstrije)
SPZ – Slovenska posvetna zveza
TDZ – Temeljni državni zakon
ZNS – Zakon narodnih skupnosti
ZN – Združeni narodi
ZSO – Zentralverband Slowenischer Organisation in Kärntner (Zveza slovenskih organizacij na Koroškem)

1 UVOD

Ena od idej, ki je bila razširjena že v prvi polovici 20. stoletja, je ideja, po kateri naj bi vsak narod na podlagi načela samoodločbe imel svojo ali oblikoval svojo državo. Žal se pa ideja tudi po dveh svetovnih vojnah ni uresničila.

Tako je slovenska narodna manjšina po prvi svetovni vojni ostala v današnji Republiki Avstriji, njeni predniki pa na Koroškem in Štajerskem kot dveh zveznih deželah. Upoštevati pa moramo tudi to, da slovenska manjšina na Koroškem in Štajerskem živi že več kot 1400 let, zato mora biti v skupni domovini na območjih, kjer se je še ohranila, enakopravna z nemško govorečo večino. Seveda moramo omeniti, da je bila Avstrija poražena v dveh svetovnih vojnah, z mirovnima pogodbama pa je morala prevzeti tudi mednarodnopravne zahteve do slovenske manjšin na njenem ozemlju kjer živi, ki je leta 1920 po končanem plebiscitu ostala v njeni oblasti. Zato je dolžna slovensko manjšino varovati in ji zagotoviti ter omogočiti enakopravni razvoj.

Pogajanja ki so potekala vse od druge svetovne vojne in so potekala več let, je Avstrija na različnih konferencah z Avstrijsko mirovno državno pogodbo (ADP) 1955 leta v meji vse od leta 1920. Jugoslavija, ki je bila tudi podpisnica ADP pa prizna nekdanjo staro mejo in se hkrati obveže spoštovanja nedotakljivosti in neodvisnosti v Republiki Avstriji. Avstrija pa je za ozemlje ki ga je izgubila z podpisom ADP jamčila, da bo manjšini slovenskega rodu na ozemlju Koroške in ozemlju Štajerske, zaščitila človekove pravice ki diskriminirajo narod hkrati pa jim bo omogočila tudi pravice posebnega pomena, ki jih je sprejela v svojem 7. členu ADP in pravne narave, ki ureja položaj slovenske narodne skupnosti v Republiki Avstriji.

Moj temelj nadaljnjega proučevanja je ADP s poudarkom na 7. členu

»Pravice slovenske in hrvaške manjšine«:

- Avstrijski državljani, narodne skupnosti slovenskega in hrvaškega rodu na teritoriju Koroške, Gradiščanske in Štajerske, imajo enake pravice kot ostali državljani Avstrije. Ustanavljajo lahko svoje skupnosti se srečujejo in tiskajo v materinščini.
- Slovenska narodna skupnost kot tudi ostale v Republiki Avstriji, prav tako Hrvati, ki živijo na teritoriju Koroške dežele kot Gradiščanke in Štajerske so deležni enakih pravic tudi z pravico do pouka v osnovnih šolah v materinščini, kot tudi v hrvaščini, prav tako lahko imajo svoje srednje šole, učni plan pa pregleda in posebna komisija, ki je ustanovljena za šolski nadzor.
- V glavnih upravnih kot tudi glavnih na sodiščih v okoliših na Koroškem, Gradiščanskem in Štajerskem, kjer živi slovensko in hrvaško prebivalstvo pa je

slovenski in ostali jeziki, v katerih na upravnih organih ter sodstvu dopuščena, ga se uporablja v postopkih tudi njihov jezik poleg nemščine kot glavnemu jeziku.

- Državljeni omenjenih manjšin ki žive v Republiki Avstriji na območju Koroške, Gradiščanske ter Štajerske so na področju kulture, sodstva, upravnih enotah na svojem ozemlju imajo enake pogoje poslovanja kot ostali prebivalci.
- Skupnosti, ki bi lahko škodovale narodnim skupnostim hrvaškega in slovenskega rodu, jim poskušale preprečiti obstoj in s tem tudi njihove pravice, se prepoveduje (Člen 7).

NAMEN DIPLOMSKEGA DELA

Namen diplome je prikaz pravne ureditve pravic slovenske narodne skupnosti v Avstriji, njihove posebne manjšinske pravice ter pravno in dejansko stanje pravic manjšine na posameznih področjih. Prav tako bom na kratko opisala ali primerjala narodne skupnosti v Republiki Sloveniji in vse narodne manjšine živeče v Avstriji, njihovo ustavno ureditev in primerjalni prikaz med obema državama.

Slovenci predstavljajo zelo dobro, znano in močno organizirano avtohtono manjšino na južnem Koroškem, ki se vsakodnevno bori za svoje pravice in obstoj, vse že od odpisa ADP. Štajerski Slovenci pa so manj številna, ki so bili s strani dežele in njene oblasti nepriznana avtohtona manjšina, ki živijo med seboj na ločenih območjih tesno ob meji na južnem Štajerskem.

Diplomsko delo je razdeljeno na sedem poglavij:

Prvo poglavje predstavlja namen in cilje diplomskega dela s postavljenimi hipotezami in metodami proučevanja. Opredelitev pojmov, definicijo narodne manjšine in vrste manjšin, varstvo na evropski ravni bom predstavila v drugem poglavju.

Po pregledu mednarodno pravnega varstva narodnih manjšin bom na kratko predstavila zgodovinski pregled mednarodnega varstva, številne mednarodne in notranje pravne obvezujoče dokumente. Tretje poglavje opisuje sam zgodovinski pregled manjšin na Koroškem in Štajerskem, njihovo poselitveno območje ter številčnost.

Med drugim se bom dotaknila tudi ustavne ureditve avtohtonih manjšin, ki živijo v Republiki Sloveniji in Avstriji in posebne pravice, ki jim jih posamezne države nudijo.

V zadnjih dveh poglavjih pa bom predstavila posebne manjšinske pravice zapisane in sprejete v Avstrijskem pravnem redu. Zadnje poglavje pa bo namenjeno uresničevanju določb 7. člena Avstrijske državne pogodbe, ki je za Slovenske manjšine najbolj pomemben pravni akt in na katerega se sklicujejo že od samega nastanka.

HIPOTEZE

1. Avstrija v celoti ne izpolnjuje mednarodno pravnih in notranje pravnih predpisov do slovenski narodnih skupnosti na Koroškem ter Štajerskem ozemlju. S tem krši pravice človeka kot posameznika ali določene skupine, prav tako tudi ni izpolnila vseh obveznosti kot pravna država in kot demokratična Republika Avstrija.
2. Avstrija kot demokratična država izpolnjuje samo nekatere odstavke v mirovni pogodbi ADP, ki se navezujejo na varovanje narodne skupnosti.
3. Slovenska manjšina v Avstriji nima enakopravnega položaja z večino. V njeni domovini jo poskuša večinski narod teritorialno čim bolj omejiti in politično čim bolj marginalizirati. Za izboljšanje svojega položaja bi morala manjšina z večinskim narodom razviti odnos, ki bi vključil soodločanje v koroškem deželnem zboru.

Avstrija bi morala zagotoviti ohranitev in razvoj slovenske manjšine po črki in duhu ADP na njenem celotnem avtohtonem poselitvenem območju glede na stanje, kakršno je bilo v času podpisa ADP leta 1955.

Pravna podlaga za varstvo narodnih skupnosti v Avstriji je zelo pomešana in ni združena v celoti, prav tako ne upošteva novejših zakonov, ki so bili sprejeti za narodne skupnosti. Seveda pa ji evropska zakonodaja tudi ni najbolj pisana, kajti za svojo narodno skupnost bo morala sprejeti ali obnoviti kar nekaj zakonov in določb za zagotovitev ustrezne ureditve. Zaostaja tudi za manjšinsko ureditvijo v številnih evropskih državah. Ustava dežele Koroške in Štajerske rabi spremembe na področju narodnih skupnosti, potrebno ki bi jih bilo dodelati ali sprejeti z novejšimi določbami, prav tako narodna skupnost rabi višjo instanco v pravnem sistemu ali pa lahko počasi pričakujemo njeno izumiranje na dolgi rok. Dosedanji pravni akti so pokazali, da se premalo izvajajo za narodno skupnost ki imajo močno željo po preživetju in volji do borbe svojih pravic v življenju pa jim ne zadošča samo popis ljudstva, saj je z vsakim popisom njenih pripadnikov slovensko govorečih iz leta v leto manj. Določeni podatki in statistike nam pokažejo upadanje slovenskega jezika med avstrijskimi državljani. Nemško nacistični režim ter izobraževanje otrok v vrtcih in šolah nam pokaže, da se otroci ne naučijo dovolj slovenskega jezika in jim ne vzgoji slovenske identitete v zadostni meri.

PROUČEVALNE METODE

Metode so primerjalne ter zgodovinsko teoretične, uporaba različnih metod, prevladujoča je strokovna literatura, največ v nemškem, pa tudi v slovenskem in angleškem jeziku. Spremljanje dogajanj po radiu, televiziji, v časopisu ter na spletnih straneh.

2 TEMELJNI KONCEPTI IN POJMI

2.1 DEFINICIJA NARODNE MANJŠINE TER VRSTE MANJŠIN

V obstoječih literaturah ki obstajajo težko najdemo enotno pojmovanje za pojem manjšina. Vsa literatura s večinoma razlaga, da naj bi bila manjšina kot skupina, ki je podrejena, v velikem številu, ostali populaciji in je v ne dominantni poziciji, ki jo sestavljajo prebivalci enotne države, ki imajo posebne pravice glede etničnih, verskih ali jezikovnih pravic ter z določenim namenom da se ohranijo te značilnosti.¹ Različni avtorji pojmujejo pojem ali izraz manjšina s tem pa mislijo o tako imenovanih narodnostnih manjšinah, ki pa so zgolj ena od vrst manjšin.

Pripadnost narodni manjšini je lahko kriterij, in sicer manjšinska pripadnost z vsemi pravicami te pa so jezik, kulturne skupnosti, zavest pripadnikov naroda, poimenovanje vseh, teritorij, vera, zgodovina pripadnikov. Omenjeni elementi narodno skupnost razvstijo v skupino pripadnikov ali vsaj določen del pripadnikov ki še vedno ostaja izven svoje države (Belšak, 2007). Na nemško govorečem območju opredeljujejo narodne manjšine v različnih izraze: Minderheit ali manjšine, Nationale Minderheit-narodne manjšine, Volksgruppe kot imenovana narodna skupnost, Sprachgruppe -jezikovne skupnosti in ethnische Minderheit – etnične manjšine, Restminderheiten – manjšine imenovane kot ostanek, Grenzminderheiten – manjšine imenovane obmejne manjšine (Novak, 2005, str. 16–17).

Sam avstrijski pravni red nima skupnega pojmovanja, za izraz narodne skupnosti ali manjšina. Vse manjšine pa seveda niso nastale na enak način. Manjšine kot ostanek predstavljajo velikopotezni proces poenotenja v Evropi, večina narodnih skupnosti živi ob mejah. Same meje pa so se tudi spreminjale ob vojnah, tem manjšinam pravimo da so obmejne ker živijo od mejah posameznih držav.

Klasične narodne manjšine so ostanki za državno mejo, ki živijo v določeni državi (to so Škoti, Valižani ...), Romi kot razpršena narodna skupnost ali religiozne manjšine kot so Židi ter domorodci, med katere prištevamo Laponce (Komac, 2002, str. 17). Na nekaj pa moramo biti še posebej pozorni, in sicer moramo ločevati med avtohtonimi in alohtonimi (izseljenci in zdomci). Pripadniki manjšine tako imenovane avtohtone² manjšine ki živijo v določenih državah že iz časov pred tako imenovano industrijsko revolucijo, ki je povzročila številne množične migracije, tako da je v državah ki so bile bolj razvite prišlo do neavtohtonih, alohtonih³ manjšin oziroma manjšin ki so nastale v novejšem času (Belšak, 2007).

---

¹ Narodna manjšina je najbolj varovana in znana vrsta manjšin, njena skupna značilnost pa je narodnost, ki se navezuje na njihovo pripadnost narodu, raso, vero izpovedi, jezik, spol in drugo.

² Avtohtone narodne manjšine prebivajo na določenem ozemlju, od ostalih narodov je odcepljena samo z mejo.

³ Manjšine ki nimajo svojega teritorija, tako imenovane etnične skupine ki so nastale z migracijo v moderni dobi.

2.2 VARSTVO MANJŠIN NA EVROPSKI RAVNI

Evropska unija se bolj malo ukvarja z varstvom manjšin v primerjavi z drugimi mednarodnimi organizacijami, je kot skupina ki ob svoji ustanovitvi nima podanih pravih instrumentov za svoje nadaljnjo razvijanje varstva narodnih skupnosti. Seveda pa so nekatere države, ki imajo svoje cilje in ti so različni od države do države prav tako tudi njihov prenos nalog glede varstva narodnih skupnosti na določene institucije EU. (Polzer, 2002, str. 102–103).

Ena od številnih pogodb v EU, za narodne skupnosti je Amsterdamska pogodba in v svojem 13. členu daje Evropskemu svetu pravno osnovo za ukrepe proti šikaniranju glede na raso, poreklo, glede spola, prizadevanja, vere, spolne usmerjenosti in tudi starosti. Evropski svet je leta 2000, ravno iz tega 13. člena omenjene pogodbe, izdal Direktivo o načelu ki obravnava vse osebe enako, ne glede na raso ali poreklo etičnega rodu in tudi Direktivo o enotnosti pri zaposlovanju. Ti dve direktivi skupaj so kot pravila EU za boj proti diskriminaciji. Prav tako 1986 leta Evropski svet, parlament in komisija⁴ sprejmejo Deklaracijo proti rasizmu in ksenofobiji. Institucije v deklaraciji zabeležijo znake in neke vrste obstoja ksenofobije, sovražna dejanja, namenjena predvsem beguncem. Poudarjajo se različna mnenja potrpežljivosti, nasilna dejanja, mržnje proti posameznikom ali skupini, predvsem glede njihove rase, vere, kulture, družabnih ter razlik med nacijam.

Evropski parlament je sprejel resolucije, na podlagi zagotavljanja varstva narodnih skupnosti v Evropskem prostoru. Med te spadajo Resolucija Evropskega parlamenta o regionalnih jezikih in kulturah ter listina o narodnih manjšinah. Ta namreč zahteva od lokalnih, regionalnih in nacionalnih oblasti, da v šolskem sistemu na vseh instancah dovolijo in spodbujajo poučevanje o regionalnih jezikih, jezik v lokalnih medijih ter da uporabljajo materinščino kot jezik komunikacija v upravnih prostorih in sodišči (Belšak, 2007). Resolucija o ukrepih v korist manjšinskih jezikov poudarja pomembnost, da se podučijo posamezne države članic EU, ki diskriminirajo manjšinske jezike ter poziva Komisijo, da sprejme proti sankcijo te resolucije.

Sama resolucija o jeziku, kulturi na regionalnih in etnične narodne manjšine v Evropski skupnosti: v njej Evropski parlament obžaluje pomanjkanje napredka zaščite narodnih skupnosti in poda predlog glede šolanja, obveščanja pripadnikov, kulture, gospodarstva, druženja, upravnih in sodnih ustanov predlog priporočil. Jezik in kultura manjšine v Evropskem prostoru čuti potrebo po obstoju in priznanju jezikov vseh narodnih skupnosti in potrebne ukrepe ki bi jih izvedle posamezne države. Vsi jeziki narodnih skupnosti bi morali uživati pravno varstvo. Republika Slovenija je z vstopom v EU zagotovila, da je postal njen jezik tudi priznan uradni jezik (Belšak, 2007). S tem jezik je pridobil nalogo delovnega jezika, ti jeziki pa ki so priznani kot uradni jeziki v EU in imajo svoj status, da se uporabljajo tudi na zasedanjih v Evropskem parlamentu. Slovenskim zamejcem, med njimi so tudi slovenske

---

⁴ Komisija Evropske skupnosti ima svojo rezidenco v Bruslju in sestavlja 25 javnih uslužbencev ki zavzemajo svoja področja, v vsaki državi je en komisar ki jo zastopa, njene pristojnosti pa so predlog zakonov v sprejem svetu ter parlamentu EU, proračunski predlog.

manjšine ki živijo na avstrijskem Koroškem, je slovenščina kot simbol slovenskega jezika do EU (Čampa, 2003).

3 PRAVNO VARSTVO MANJŠIN

Dokumenti mednarodnega značaja in strokovna literatura so oblikovali različne pravice, ki naj bi pripadale določenim manjšinam. Kljub temu pa lahko iz dokumentov zagotovimo temeljne pravice za obstoj vseh manjšin in njihovih pripadnikov.

Te pravice so:

- pravica do obstoja,
- pravica do enakopravnosti,
- pravica do zastopanosti manjšin v političnem odločanju,
- pravica do svobode uporabe jezika v zasebne in javne namene in do lastnih institucij,
- pravica, da bi se ohranile vse značilnosti določene manjšinske skupnosti (Komac, 2002).

Skozi zgodovino se je mednarodno varstvo manjšin počasi razvijalo, in sicer v obdobju do prve svetovne vojne, potem sledi obdobje po prvi svetovni vojni vse do druge vojne, ter konec druge vojne, po kateri zaznamo vrsto novih značilnosti.

Za prvo obdobje do prve svetovne vojne je značilna zaščita verskih manjšin, svoboda in enakopravnost ver, v nekaterih primerih celo verska in lokalna samouprava. Kar niti ne preseneča, saj se za začetek obdobja šteje Westfalski sporazum iz leta 1648, ki naj bi ga po verskih vojnah med protestantskimi in katoliškimi vladarji priznali in podpisali pravice verskim skupnostim. Takrat so redki mednarodni dokumenti določali zaščito manjšin, vendar za zaščito manjšin niso sprejeli nobene pravne podlage.

Drugo obdobje, to pomeni konec prve in do druge svetovne vojne, se je zaščita manjšin razširila in razvila, tako da je poleg verskih vključevala tudi zaščito rastnih, etničnih in jezikovnih manjšin. Vse posebne pravice so postale del človekovih pravic. Mednarodni dokumenti pa so določili zaščito manjšin, sprejeti in predlagani s strani narodnih društev. Za obdobje tega časa so bile značilne mirovne pogodbe. Začne pa se tudi obdobje ustavne zaščite narodnih manjšin, ko države sprejmejo in dogradijo rešitve iz mednarodnih dokumentov (Žagar, 2002, str. 77).

Zasnovan koncept za človekove pravice, ki je vseboval tudi pravice manjšin in svoboščine, pa dobi razvoj po drugi svetovni vojni. Poleg zavezujočih pogodb in konvencij so tudi ne zavezujoče deklaracije in resolucije, ki ščitijo pravice in skrbijo za zaščito številni dokumenti (Žagar, 2002).

Manjšinsko zakonodajo naj bi tvorili štirje sklopi na samem vrhu je svetovna zakonodaja tako imenovanih Združenih narodov, sledi ji evropska zakonodaja Evropske unije in Sveta Evrope, državna zakonodaja in nazadnje regionalna zakonodaja.

3.1 KONKRETNE MANJŠINSKE PRAVICE

Manjšinske pravice se v posameznih pogodbah in deklaracijah ločijo, vendar je njihovo vsebino vendarle moč strniti v zagotovljenih pravicah na področju rasti, verskih in jezikovnih manjšin:

1. državljska pravica do tiste države, v katere mejah pripadniki manjšine živijo,
2. zaščita življenja, osebna svoboda in versko udejstvovanje,
3. enakopravnost pred zakonom in uživanje državljskih in političnih pravic,
4. enakopravni dostop do javnih služb, funkcij, časti in do enakopravnosti pri opravljanju poklicne dejavnosti,
5. ustanavljanje, upravljanje in vzdrževanje verskih in socialnih ustanov, šol in drugih izobraževalnih ustanov, v katerih manjšine uporabljajo svoj jezik,
6. svobodna uporaba svojega jezika v privatnem življenju, trgovini, tisku in javnih shodih,
7. ustna in pismena uporaba jezika manjšine pred sodišči,
8. pravica do osnovnih šol, da otrokom manjšine pouk poteka v materinem jeziku, ob sočasnem obveznem učenju državnega jezika, kjer živi znatno število prebivalcev manjšin,
9. ustrežna udeležba pri javnih sredstvih, namenjenih za izobraževanje, vero in podobno dejavnost (Petrič,1977, str. 37–38).

Za te pravice, ki so jih z nekaterimi majhnimi razlikami vsebovala določila mirovni pogodbi, posebne pogodbe, enostranske deklaracije, je potrebno omeniti nekaj ugotovitev. Nekatere od pravic so splošne pravice vsakega človeka in državljsana, ki seveda gredo po načelu enakopravnosti in nediskriminacije. Te pravice so predvsem v 2. točki, 3. točki, 4. točki in točki 1. To so pravice vseh ljudi in državljsanov, katerim je treba zagotoviti enakopravnost in varstvo pred diskriminacijo. Pravice, ki pa so konkretno le za pripadnike manjšin, tako imenovane posebne pravice, so v 5. in 6. točki. Država je dolžna pri teh pravicah dopuščati in tolerirati, da imajo pripadniki manjšin pod enakimi pogoji kot ostala večina prebivalstva svoje ustanove in da svoj jezik uporabljajo v privatnem življenju, stikih med trgovanjem ... O tako imenovanih pozitivnih obveznostih, ki jih država dopušča manjšinam, pa so v 7. točki, 8. točki in 9. točki. Pri teh pravicah pa je dejansko država zavezana, ali je njena dolžnost, da manjšinam, tam kjer živijo, zagotovi možnost uporabe manjšinskega jezika pred sodišči, v osnovnih šolah in ustrezno participacijo pri sredstvih javnih fondov (Petrič,1977, str. 38).

3.2 SPLOŠNE ČLOVEKOVE PRAVICE IN POSEBNE MANJŠINSKE PRAVICE

Človekove pravice zagotavljajo temeljne materialne vrednote, ki so priznane v današnjem pravo in jih zagotavlja tudi vsaka pravna država. Nekatere države pa teh pravic nočejo zagotoviti potem se takšna država ne obnaša kot pravna država (Cerar,1996, str. 168). Splošne človekove pravice in temeljne svoboščine so: pravica do življenja, prepoved mučenja, prepoved suženjstva in prisilnega dela, pravica do svobode in varnosti, pravica do

poštenega sojenja, pravica, ki zagotavlja, da ni kazni brez zakona, pravica do spoštovanja in družinskega življenja, svoboda mišljenja, vesti in vere, svoboda govora, svoboda zbiranja in združenja, pravica do poroke, pravica do učinkovitega pravnega sredstva, prepoved diskriminacije, začasna omejitev pravic v primeru izrednega stanja, omejitev politične dejavnosti tujcev, prepoved zlorabe pravic in omejitev uporabe restrikcij pravic.

Vsaka demokratična država mora spoštovati oziroma zaščititi različne vrste narodne skupnosti. Pozitivna diskriminacija pomeni za narodno skupnost, ko so jim pravno dane pravice, teh pa ostali državljani nimajo. Narodne skupnosti, ki jih hočemo zaščititi se jim lahko zagotovi s diskriminatorno prepovedjo vere, narodnosti, jezika in rase (Kaučič I., Grad F., 2000, str. 138). Da manjšini zagotovijo in uresničijo enakopravnost ter njenim pripadnikom, je potrebno poleg vseh pravic in svoboščin ki jih uživajo, nuditi posebne pravice manjšine (Petrič, 1977, str. 112).

3.3 POMEMBNI UNIVERZALNI IN REGIONALNI DOKUMENTI

Avstrija je podpisnica ratificiranih pogodb, ki se nanašajo na varstvo narodnih manjšin ter človekove pravice, ki so zanjo pomembni. Na slovenske manjšine vplivajo zlasti ti dokumenti: Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah (BGB1., št. 591/1978); Mednarodne konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije (BGB1., št. 496/1979); Evropske konvencije o človekovih pravicah (BGB1., št. 59/1964); Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin (BGB1., št. 130/1998); Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih (BGB1., III št. 216/2001). Dokumenti, ki Republiko Avstrijo prav tako zavezujejo: Deklaracija pravic pripadnikov narodnih ali etničnih, verskih ali jezikovnih manjšin (1992); Copenhagenski instrument KVSE (1990); Poročila strokovnjakov KVSE o narodnih manjšinah, ki imajo svoja srečanja (Ženeva, 1991); Listina KVSE za novo Evropo (Pariz, 1990); Helsinški instrument KVSE »Izziv spremembe« (1992); Dunajska konvencija vrha Sveta Evrope (1993); Instrument SEP o varstvu manjšin (1994) (Kustec, 2009).

3.4 EVROPSKA LISTINA O REGIONALNIH ALI MANJŠINSKIH JEZIKIH

Večstranski mednarodnopravni obvezujoči dokument, ki se v celoti ukvarja z uresničevanjem enega od področij pravnega varstva manjšin, to je jezika. Avstrija podpiše dokument 1992 leta, ratificira pa ga šele 2001 leta. V listini je določila, da so manjšinski jeziki na teritoriju Republike Avstrije hrvaški, slovenski, češki, madžarski, slovaški in romunski. Manjšinski jeziki, za katere veljajo pravice, je hrvaščina na ozemlju Gradiščanske, slovenščina na Koroškem, madžarščina prav tako na ozemlju Gradiščanske. Nekateri ukrepi na teritoriju dežele Koroške prav tako tudi za jezike na regionalnem področju in jezike manjšin na določenem ozemlju kjer živijo določa, uporabo jezika s statusom ki mu je priznan in samo strukturo v Avstrijskem sistemu. Da bi ohranili slovenski jezik na območju Koroške se je Avstrija odločila da bo izpolnjevala določbe ki se vsebinsko lahko primerjajo s pravicami iz 7. člena ADP ki so posebej označene (Kustec, 2009). Avstrijska vlada s uveljavitvijo prizna slovenski jezik na Štajerskem in s tem prizna tudi obstoj štajerskih Slovencev kot svojo jezikovno skupnost.

Listina obsega področje izobraževanja, sodne oblasti, upravnih organov in javnih služb, javnih glasil, kulturnih dejavnosti in ustanov, gospodarske dejavnosti in družbenega življenja in čezmejno izmenjavo. V drugem delu listine pa je en sam vsebinsko zelo bogat člen to je 7. člen, ki odseva načela sodobnega pristopa o spoštovanju kulturne različnosti, prepovedi neupravičenega razlikovanja, spodbujanja različnih kulturnih identitet in dejavnosti, medsebojnega spoznavanja različnih kultur in spodbujanja sodelovanja uporabnikov manjšinskih in regionalnih jezikov pri oblikovanju kulture in jezikovne politike v posamezni državi. Listina ponuja državljanom različne možnosti uresničevanja teh pravic, saj si države lahko same določijo, katera od ponujenih možnosti jim bo najbolj ustrezala.

3.5 OKVIRNA KONVENCIJA ZA VARSTVO NARODNIH MANJŠIN

Okvirna konvencija ki govori o varstvu narodnih manjšin je bila sprejeta 1994 leta in je prvi pravno zavezujoč dokument, ki obravnava izključno demokratično varnost narodnih manjšin. Okvirna konvencija stopi v veljavo 1. februarja 1998 ki izpolnjuje ratifikacijske normative v 12. državah in je namenjena tudi za nečlanice. Avstrija podpiše Okvirno konvencijo 1. februarja 1995, ratificira pa jo 31. marca 1998, v veljavo stopi 1. julija 1998.

Konvencija je dokument, ki opisuje v svojih členih, da je varstvo narodnih skupnosti zelo bistvenega pomena za stabilnost, demokratično varnost in seveda kar je najvažnejše mir. Konvencija sama ne opredeljuje kot zavezujoč dokument definicijo manjšine. Ravno to kar se članice niso strinjale in sprejele določbe za definiranost manjšin je posameznim članicam dala možnost v obliki rezerv na določila ki so v konvenciji in se vsebinsko nanašajo na zaščito pravic manjšinskih pripadnikov (Kustec, 2009). Glede na svojo obliko Okvirna konvencija zavezuje vse, ki so jo podpisale kot pogodbene stranke, da njihova načela niso v njihovih pravnih redih neposredno izvršljiva obstaja pa tudi možnost, da jih je s pomočjo pravnih redov ter ukrepov vladnih politik tudi udejanjiti (Klopčič, 1994/1995, str. 266–269).

Okvirna konvencija vsebuje številne pravice, ki se lahko primerjajo s pravicami 7. člena ADP. Člen 7., člen 8. in člen 9. se po vsebini usklajujejo s 1. točko 7. člena ADP, člen 12., člen 14. kot člen 13. z 2. točko v 7. členu, člena 10 in 11 s 3. točko v 7. členu, člen 15. pa z 4. točko 7. člena ADP, člen 16. pa se lahko primerja z 5. točko v 7. členu ADP (Kustec, 2009).

4 SLOVENSKA NARODNA MANJŠINA V AVSTRIJI – KOROŠKI IN ŠTAJERSKI SLOVENC

4.1 KOROŠKI SLOVENC

Za položaj slovenske manjšine v Avstriji moramo pogledati zgodovinsko dogajanje. Koroški Slovenci podpirajo zgodovinska dejstva po enakopravnem obravnavanju ter varstvu jezika, kulture in identitete na poselitvenem območju Koroške, kjer avtohtono živijo. Po kneževini Karantaniji, ki so jo slovenski predniki ustanovili v zelo zgodnjem srednjem veku, je Koroška celo dobila svoje ime. Iz prvotnega prebivalstva, ki je predstavljal večino na Koroškem, so Slovenci postopoma postajali manjšina, ki je ob koncu 19. stoletja tvorila tretjino prebivalstva. Nemci pa so Slovence že od srednjega veka potiskali proti jugu in jim jemali ozemlje, kjer so živeli. Koroški Slovenci so bili zadnjih 150 let podvrženi raznarodovalnemu pritisku, ki je v 20. stoletju dosegel višek: po plebiscitu, vse v času nacizma, konec 50. let, ukinejo obvezne dvojezične ljudske šole in v 70. letih začnejo odstranjevati dvojezične topografske napise.

Današnji predniki Slovencev, alpski Slovani, naselijo vzhodne Alpe konec 6. stoletja.⁵ Na Koroškem so bili prvo ljudstvo, katerega jezik se je ohranil vse do danes. Tam, kjer so živeli romanizirani prebivalci, to so bili keltsko-ilirsko ljudstvo, so jih asimilirali. Živeli so na ozemlju, ki je zajemalo ozemlje Koroške, vse do Tržaškega zaliva do ozemlja vzhodne Tirolske do izvira Drave, Spodnje in Zgornje Avstrije do Donave, pokrivalo je celo Štajersko do Blatnega jezera na vzhodu. Njihovo osrednje poselitveno območje – alpskih Slovanov pa se je imenovalo Karantanija, tako se je imenovala tudi kneževina, po katerih so alpski Slovani dobili ime Karantanci. Nemška kolonizacija pa je začela spreminjati Koroško podobo po prehodu Karantanije pod nemško oblastjo. Do 15. stoletja je bil severni del Koroške zelo ponemčen, a je še vedno veljal za slovensko deželo. Južni del Koroške pa je vedno ostal slovenski. Vse tja do sredine 19. stoletja na Koroškem pouka v slovenskem jeziku ni bilo. Marčna revolucija 1848 prinese napetost med Nemci in Slovenci, začne se boj za oblast med gospodarsko zelo močnim nemškim meščanstvom in posestniki, ki prevladujejo na eni strani na drugi strani pa so slovenska elita ter kmečki sloj. Vse tja do 1918 leta ni bilo avstrijskega naroda. Tisti, ki so govorili nemško, so se počutili kot del nemškega naroda in takoj med prvo svetovno vojno nemške sile izkoristijo obračun nad slovenstvom na Koroškem. Tisti, ki so bili politično aktivni Slovenci, zavedni duhovniki in laiki, so takoj postali žrtve nadlegovanja policije ali nekoč žandarjev, lažnih prijav, doživljali so hišne preiskave in bili žrtve aretacij s tragičnimi konci. 1957 leta je bila ustanovljena Zvezna gimnazija za Slovence v Celovcu in nato 1959 leta Republika Avstrija z zakonom za manjšine legalizira šolski sistem, seveda pri tem sprejme, da ni potrebno šolanje v slovenščini in nemščini hkrati če ne želijo. Veliko so si prizadevali tudi z uveljavitvijo 7. člena ADP ki ureja šolanje na nivoju dvojezičnosti kot tudi dvojezičnih napisov, ki so bili stalno prvina manjšinskega

---

⁵ Gosposvetsko polje je bilo poseljeno s Slovani že pred 580. letom.

političnega delovanja in sodelovanja. Od konca 19. stoletja se je slovenski narod na Avstrijskem Koroškem soočal z brutalno politično usmerjeno asimilacijo, ki je bila podprta z strani nekakšnega štetja po tako imenovanem občevalnem jeziku. Slovensko prebivalstvo se je iz leta 1880 med takratnimi mejami in sedanjimi mejami zmanjšalo iz 65,2 odstotka 44,4 odstotka . Na območju, kjer pa so bile dvojezične šole pa iz 85 na 67,7 odstotka, po letu 1939 pa še drastično pade na 42 odstotkov (Zelnik,2013).

Leta 1920 pride na Koroškem do plebiscita, kjer so ugotovili, da veliko koroških Slovencev nasprotuje priključitev južne Koroške Jugoslaviji. Plebiscit se izvede v coni A, v kateri živi okoli 49.000 Slovencev to je 68 %, Nemcev pa je bilo okoli 23.000 to je 32 % in so bili pod jugoslovansko upravo. Pred plebiscitom je koroški deželni zbor obljubil, da bodo lahko obdržali svoj jezik in šolo, deželni zbor bo varoval narodnostne in jezikovne posebnosti ter bo skrbel za duhovni in gospodarski razvoj obeh narodnih skupnosti, če bodo glasovali za Avstrijo. Po plebiscitu pa so se za Slovence začele spremembe, odpuščati so začeli učitelje, delavce, duhovnike. Že otroke v šolah so delili v skupine med nacionalne zavedne Slovence, vindišarje, to so bili domovini zvesti Slovenci, in seveda Nemce. Za koroške Slovence pomeni danes 10. oktober simbol nacionalističnega nasilja nad njimi, po drugi strani pa nemškim nacionalnim krogom pomeni simbol boja za svobodo in enotnost Koroške (Novak, 2005, str. 110–113).

V nekaj desetletjih to se pravi med obema vojnama, koroški Slovenci v Republiki Avstriji doživijo velike spremembe na političnem področju, bile so odločilne za njihov položaj v narodni skupnosti: ko razpade monarhija sledi boj pridobitev meje med Kraljevino SHS in Republiko Avstrijo, nato 1920 leta sledi plebiscit, preimenovanje koroških Slovencev v slovensko manjšino.

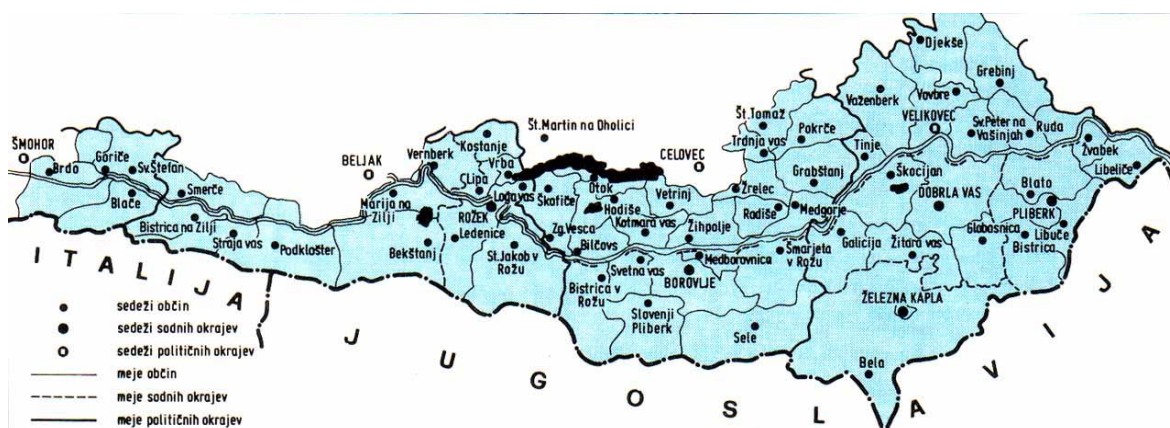
Jugoslavija tudi po drugi vojni s postavitvijo meje ni pridobila nobene koristi. Odbor Velike Britanije, ki je bil posvetovalne narave je sprejel ukrepe, ki govorijo na pozitivno stran narodni skupnosti slovenskega rodu. Razveljavili so vse izselitvene ukrepe, slovenskim organizacijam so vrnilo posestva in premoženje, slovenski jezik se je začel uporabljati v uradih, sprejeta je bila pravna podlaga za obvezno dvojezično šolstvo, ki jo je sprejela avstrijska začasna vlada (Zelnik, 2013).

V nadaljevanju so koroški Slovenci s protimanjšinsko agitacijo koroškega Haimatdiensta in si veliko prizadevali za razvoj slovenskega šolstva v šolah (Novak, 2005, str. 160–165). Kadar se sprašuje o pogovornem jeziku posameznikov govorimo o ljudskem štetju, ki pa je pomembno za manjšino kot skupnost, saj je le tako možno ugotoviti moč manjšine. Velikokrat pa se je zgodilo, da so ljudska štetja zlorabljali za zmanjševanje vseh pravic, ki jih je imela slovenska manjšina. Iz leta 1951 je Slovence ljudsko štetje razvrstilo v devet skupin in sicer: nemško, nemško in slovensko, nemško in vindiš, slovensko, slovensko in nemško, slovensko in vindiš, vindiš in slovensko, vindiš in nemško in samo vindiš. Šlo je za tako imenovano oznako , ki jo je komisija vpisovala v rubriko občevalni jezik. Vindiš (Windisch) pa je veljal za prvoten nemški izraz za Slovence. Tako se je lahko manipuliralo pri popisu podatkov o številčnosti slovenske manjšine. Zato obstajajo za štetja prebivalcev

različni podatki, ker so bili različno opredeljeni temu zaradi tega pa se statistični podatki med seboj razlikujejo. Poselitveni prostor slovenskega prebivalstva na Koroškem se počasi širi, zato pa so glavni vzroki zaposlitev, šolanje, osebne zveze in drugo. Prav tako pa se povečuje tudi poselitev Slovencev v Republiki Avstriji zaradi boljše možnosti zaposlitve in drugih bivalnih okoliščin.

Slika 1: Območje dvojezičnega šolstva

Vir: Sotošek (2007)

4.2 ŠTAJERSKI SLOVENCİ

Slovenska manjšina na Štajerskem je rezultat Senžermenske mirovne pogodbe, ki je po razpadu avstro-ogrske monarhije določila meje med Avstrijo in Kraljevino SHS. Slovenska manjšina je naseljena v južnih delih zvezne dežele Štajerske, kjer živijo na območju Sobote/Sobotho, Gradišča/Shlossberga in Klancev/Glanza ter v naseljih v Radgonskem kotu in v središču Radgone/Radkersburga. Podatkovni popis iz leta 1910 navaja, da je s slovenskim pogornim jezikom, na prvotnem poselitvenem ozemlju živel 2644, na območju celotne avstrijske Štajerske pa 5146. Organizacija štajerskih Slovencev Kulturnega društva 7. člena pa ocenjuje, da je dvojezičnih prebivalcev danes med 3000 in 5000, in ki v večini uporabljajo slovenski jezik ali slovensko narečje.

Zelnik (2013) v svojem delu navaja, da je mirovna pogodba res predvideno prinesla nekaj pravic manjšine, vendar jih Avstrija ni uresničila. Tako je ostala manjšina izolirana od povezav z matičnim narodom in koroškimi Slovenci, prav tako ni imela možnosti za organizirano kulturo življenje, ostali pa so brez stika s slovenskim jezikom. Pravno priznanje manjšinske zaščite in svojega obstoja so Slovenci na Štajerskem dobili šele z ADP leta 1955. Avstrija slovenske manjšine na Štajerskem dolga leta ni priznala klub 7. členu, celo

sklicevala se je, da gre za zmoto ADP. Konec 70. let štajerski Slovenci niso uspeli z vsebinskim programom ovrednotenja in ohranjanja slovenske etnografske dediščine vključno z odkupom hiše Avgusta Pavla, prav tako tudi zaradi nezanimanja s politične strani Slovenije in takratne Jugoslavije. Položaj se izboljša šele konec 80 let, ko ustanovijo Kulturno društvo 7. člen za štajerske Slovence in se raven štajerskih Slovencev preseli na meddržavno znanstveno in javno delovanje. 1994 leta so bili predstavniki štajerskih Slovencev imenovani v sosvet za slovensko narodno skupnost pri avstrijskem zveznemu kanclerju nato pa naslednje leto odkupili s pomočjo Slovenije Pavlovo hišo, ki postane njihov kulturni center.

5 USTAVNA UREDITEV AVTOHTONIH MANJŠIN V SLOVENIJI IN AVSTRIJI

5.1 USTAVNA UREDITEV MANJŠIN V SLOVENIJI

Pravice, ki so povezane z varovanjem avtohtonih narodnih skupnosti Slovenijo zavezujejo notranji pravni akti in seveda mednarodni dvostranski ali večstranski sporazumi. Večstranski sporazum ki ga že prej omenjam je Okvirna konvencija o varstvu narodnih manjšin in Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih. V ustavi pa je status avtohtone narodne manjšine podan italijanski in madžarski narodni skupnosti. Republika Slovenija je v svoji ustavi leta 1991 sprejela in dodelila tako imenovani pozitivni koncept zaščite avtohtonim narodnim manjšinam v Sloveniji.

Značilnost pozitivnega koncepta pa je da predvideva aktivno vlogo in zagotovljen vpliv manjšin v političnem procesu, predvideva pa tudi aktivno vlogo države pri uresničevanju posebnih manjšinskih pravic in potrebnih pogojev za njihovo uresničevanje. Ustava Republike Slovenije je najpomembnejši državni dokument, ki zagotavlja manjšinske pravice na svojem ozemlju v več členih. Členi, ki so pomembni za varstvo manjšin so: 5, 11, 14, 61, 62, 63, 64, 65. in člen 80. Posebne pravice avtohtonih manjšin pa določa člen 64 (Krivec, 2007).

5. člen pravi: Republika Slovenija na svojem ozemlju varuje človekove pravice in temeljne svoboščine. Prav tako varuje tudi pravice ki so zagotovljene avtohtonim narodnim skupnostim, to sta italijanska in madžarska narodna skupnost prav tako skrbi za avtohtone narodne manjšine slovenskega rodu v sosednjih državah, za izseljence, zdomce in jim omogoča stik z rodno domovino. Skrb ima tudi za ohranjanje naravnega bogastva in kulture. Slovenci ki nimajo slovenskega državljanstva pa lahko uživajo v Republiki Sloveniji posebne pravice ter ugodnosti. Vrsto in obseg pravic ter ugodnosti pa določa zakon (Uradni list, 2013).

11. člen pravi: Uradni jezik je slovenščina. Na določenih območjih občin, v katerih pa živijo italijanske ali madžarske narodne skupnosti, pa sta uradna jezika tudi italijanščina ali madžarščina (Uradni list, 2013).

14. člen zagotavlja enakost pred zakonom: V Republiki Sloveniji so vsem zagotovljene človekove pravice in temeljne svoboščine, pri tem se ne gleda na narodnost, na raso, na spol, tudi ne na jezik ali vero, politično prepričanje ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo posameznika, družbeni položaj državljanov, invalidnost ali drugo osebno okoliščino. Obstaja pravilo, da so pred zakonom vsi enaki (Uradni list, 2013).

61. člen govori o izražanju narodne pripadnosti: Vsak državljan ima pravico, da svobodno izraža svojo pripadnost k svojemu narodu ali njeni narodni skupnosti, da goji in izraža kulturo svojega naroda ter uporablja svoj jezik govorno in pisno (Uradni list, 2013).

62. člen pravica do uporabe svoje pisave in svojega jezika: Vsak ima pravico, da za uresničevanju svojih pravic in dolžnosti, pred državnimi in drugimi organi ki opravljajo delo in vodijo postopke v javnih službah, uporabljajo materin jezik in pisavo kot to določa zakon (Uradni list, 2013).

63. člen prepoveduje spodbujanje k neenakopravnosti in nestrpnosti ter prepoved spodbujanja nasilju in vojni: Protiustavno je kakršno koli spodbujanje k narodni, rasni, verski ali drugi neenakopravnosti ter drugega sovražnega dejanja in nestrpnost do drugih. Prav tako je protiustavno tudi spodbujanje ljudi k vojni ali nasilju (Uradni list, 2013).

64. člen pa opredeljuje posebne pravice avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti: Slovenski avtohtoni narodni skupnosti italijanskega in madžarskega ozemlja ter njunim pripadnikom so zagotovljene pravice, do uporabe narodnih simbolov in ohranitev identitete lahko ustanavljajo organizacije, se gospodarsko razvijajo kot tudi kulturno in opravljajo znanstvenoraziskovalne dejavnosti, javno obveščanje in založništva. V skladu z zakonom se narodni skupnosti in njunim pripadnikom določa pravica do vzgoje in izobraževanja v svojem jeziku oblikovanju in razvijanju ter vzgoji in izobraževanju. Zakon pa določa območja, ki je dvojezično šolstvo obvezno. Narodnima skupnostma in njunim pripadnikom na teritoriju Republike Slovenije je zagotovljena pravica, da gojijo odnose s svojim matičnim narodom in njunima državama. Država podpira te pravice. Na območjih, kjer živijo narodne skupnosti, ustanovijo pripadniki za uresničevanje svojih pravic lastne samoupravne skupnosti. Na njihov predlog pa lahko država pooblasti samoupravne narodne skupnosti da opravljajo določene naloge iz državnih pristojnosti ter jim zagotavlja sredstva za uresničevanje. Narodni skupnosti sta tudi neposredno zastopani v organih lokalne samouprave in v državnem zboru. Zakon posebej ureja položaj in njihov način pravic italijanske in madžarske narodne skupnosti, obveznosti iz samoupravnih lokalnih skupnosti, ter tiste pravice, ki jih pripadniki teh narodnih skupnosti uresničujejo zunaj teh območij. Pravice obeh narodnih skupnosti so zagotovljene ne glede na število pripadnikov. Zakoni, drugi predpisi ter splošni akti, ki opisujejo v ustavi določene pravice in položaj zgolj narodnih skupnosti, ne morejo biti sprejeti brez predstavnikov narodnih skupnosti (Uradni list, 2013).

65. člen pravi o posebnih pravicah in položaju romske skupnosti v Sloveniji: Položaj in pravice romske skupnosti, ki živi na ozemlju Republike Slovenije, ureja zakon (Uradni list, 2013).

80. člen govori o sestavi in volitvah v Državni zbor, s katerim je vedno zagotovljen en mandat (sedež) poslancu italijanske in madžarske narodne skupnosti: Državni zbor je sestavljen iz poslancev ki so državljani Republike Slovenije, imamo 90 poslancev. Poslanci se volijo neposrednim in tajnim glasovanjem na volitvah. V državni zbor pa se vedno izvoli en poslanec italijanske in en poslanec madžarske narodne skupnosti. Volilni sistem pa ureja zakon, ki ga vedno sprejme državni zbor z dvotretjinsko večino glasov poslancev. Vsi poslanci, razen poslanca narodnih skupnosti, se volijo po načelu sorazmernega predstavništva ob štiriodstotnem volilnem pragu za vstop v Državni zbor, pri čemer imajo

volivci vedno zelo odločilen vpliv na dodelitev mandatov določenim kandidatom (Uradni list, 2013).

Krivec (2007) povzema, da varstvo manjšine in njenih pravic zagotavljajo tudi druge dvostranske in mednarodne pogodbe, kot so Osimski sporazumi, Sporazum o sodelovanju v kulturi in izobraževanju med Vlado RS in italijansko vlado in Sporazum o zagotavljanju posebnih pravic slovenske narodne manjšine v Republiki Madžarski in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji. Poleg Ustave področje varstva manjšin urejajo zakoni, drugi pravni predpisi in akti Vlade RS.

Slika 2: Narodno mešana območja

Vir: Prebivalstvene strukture (2016)

5.2 POSEBNE PRAVICE NARODNIH SKUPNOSTI V SLOVENIJI

Republika Slovenija s svojimi osamosvojitvenimi dokumenti spoštuje načela mednarodnega prava v mednarodnih dokumentih, ki temeljijo na zagotavljanju pravic narodnih manjšin in ne smejo ogroziti teritorialne integritete in enotnosti držav. Ob pristopu k mednarodnim konvencijam, predvsem tudi k Mednarodnemu paktu o državljskih in političnih pravicah, ustavnim listinam mednarodnih organizacij, Evropski konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin Republika Slovenija sprejme tudi izpolnjen sistem mednarodnega nadzora izvajanja obveznosti, ki zajemajo tudi možnost pritožbe posameznika zoper državo (Klopčič, 2006, str. 77).

Iz zgoraj naštetih političnih in mednarodnopravnih listin, njihove politične in strokovne interpretacije je možna oblika različnih naborov posebnih pravic manjšin. Po tem bi lahko brez teženj po univerzalnosti razdelili posebne manjšinske pravice v tri sklope:

1. sklop temeljnih posebnih pravic;
2. sklop tako imenovanih kompenzacijskih pravic;
3. sklop pravic iz naslova soodločanja pripadnikov narodnih manjšin (Komac,1999, str. 37).

Med temeljne posebne pravice uvrščamo pravico do priznanja, do posebne zaščite, pravico do obstoja in pravico do pripadnosti skupini. Italijanska in madžarska narodna skupnost v Sloveniji imata zagotovljene vse temeljne pravice, dokaz za to pa je omenjen že zgoraj, kjer so navedene določbe iz Ustave Republike Slovenije.

Kompenzacijske pravice pa so tako imenovane pravice do posebne zaščite. Viri drugih navajajo različne pravice, nekje zaokrožen pa naj bi bil ta seznam:

- raba jezika manjšin;
- pravica do izobraževanja;
- pravica do informiranja;
- pravica do lastnega kulturnega razvoja;
- pravica do svobodnih stikov;
- pravica do ekonomskega razvoja;
- pravica do uporabe narodnih simbolov.

Po tem lahko rečemo, da italijanska in madžarska narodna skupnost sodita v krog klasičnih narodnih skupnosti. To pojasnimo s tem, ko uveljavljanje sklopa pravic manjšin primarno povezujemo na prostor, ki ga tradicionalno poseljujejo predniki manjšinskih skupnosti (Komac,1999, str. 38).

5.2.1 RABA JEZIKA

Raba jezika je pravica vseh pripadnikov manjšin, s tem imajo pravico, da svobodno in brez omejitev uporabljajo svoj materin jezik v javnem in tudi v privatnem življenju. Še vedno pa naletijo na nekaj dilem, še posebej pri poslovanju z državnimi organi, organi občin, sodstva in javnih služb na tistih področjih, kjer so narodno mešano ozemlje.

Dvojezični napisi so prvi vidni indikatorji pravice do svobodne rabe jezika, predstavljajo uresničevanje dvojezičnosti v toponomastiki, napisih na tablah, razglasih, obvestilih, opozorilih itd. Te določbe pa se izvajajo na mešanem ozemlju brez klavzul, prav tako pa je vidna dvojezičnost tudi pri republiški zakonodaji npr., v pravilniku ki določa imena naselij in ulic ter njihovo označevanje prav tako naselij, ulic in stavb v členu 25 (Uradni list, 2013), ki govori, da na območju, kjer živijo poleg slovenskega naroda tudi italijanske in madžarske narodnosti, se imena naselij in ulic na tablah navedejo tudi v teh jezikih. Napisi pa morajo biti enakih velikosti. Seveda pa moramo omeniti tudi, da so vidna določila tudi s strani občin, kot so mestna občina Koper, Piran, Lendava, Moravske Toplice, to pomeni v tistih obmejnih občinah, kjer živita italijanska in madžarska narodna skupnost.

Narodne manjšine uporabljajo svoj jezik tudi v državnih administracijah kot svoj jezik v pisni in ustni obliki, v odnosih z dokumentacijo, sodstvom ter drugimi institucijami, ki imajo javni značaj in se jim odgovori tudi v jeziku manjšine. Zakon o upravi pa govori in določa v svojem 4. členu, da uprava vodi postopke in posluje v slovenskem jeziku in jeziku narodne skupnosti, v primeru, da stranka živi na področju narodnih skupnosti; prav tako izdaja pravne in druge listine v jeziku manjšine na določenem območju.

Jezik narodnih skupnosti se zagotavlja tudi v drugih zakonih: Zakon o matičnih knjigah, Zakon o osebni izkaznici, Zakon o potnih listih. Ti dokumenti pa so obvezni za vse prebivalce na mešanem ozemlju Republike Slovenije. Osebna izkaznica in potni list sta izdana v treh jezikih, in sicer slovenskem, angleškem, italijanskem ali madžarskem, dvojezični pa so vozniško dovoljenje, prometno dovoljenje, zdravstvena izkaznica, vojaška knjižica. Prav tako pa mora biti upoštevan zapis v jeziku narodne skupnosti, to pomeni, da mora biti upoštevan črkovni nabor madžarske oziroma italijanske pisave, kjer je upoštevana pravica do uporabe materinega jezika.

Komac (1999) povzema, da morajo sodne ustanove zagotoviti poslovanje v jeziku manjšine, prav tako se za postopke, ki so bili vodeni v jeziku italijanske oz. madžarske narodne skupnosti, izda odločba v tem jeziku. Sodni red pa določa, da se postopek vodi enojezično, to pomeni, ali v slovenščini ali v italijanskem jeziku ali v madžarskem jeziku, če je stranka ena ali, če sta dve stranki in obe uporabljata isti jezik, če pa sta dve različno govoreči stranki, pa se vodi postopek dvojezično. Zapisniki se pišejo v tistem jeziku, ki ga stranka v postopku uporablja. Odločbe se vedno izdajajo v slovenskem, italijanskem ali madžarskem jeziku. Za dvojezične postopke na višjem sodišču ali Vrhovnem sodišču izdajo odločbe v prevod in stroški, ki s tem nastanejo, ne smejo bremeniti strank, takšne postopke lahko vodi le sodnik ali strokovni delavec, ki ima opravljen posebni izpit iz tujega jezika, prav tako veljajo določbe za sodno osebje pri dvojezičnih postopkih. Tisti, ki vodijo dvojezične postopke, imajo posebne dodatke pri plačah.

Poslovanje v občinskih upravah se obravnava iz različnih kotov. V mešanih občinah kot pravico do lastnega jezika v občinskih svetih, komisijah in odborih ter organih krajevnih skupnosti. Možna je tudi raba jezika v občinskih statutih. To dvojezično poslovanje pa se zagotavlja iz državnega proračuna. Raba jezika v cerkvi je pravica, ki ne spada v državni sklop, vendar jo vseeno omenjamo, ker kaže demokratično vzdušje, ki ima zelo pozitiven odmev na narodno skupnost, ki živi na mešanem ozemlju (Komac, 1999, str. 40–45).

5.2.2 IZOBRAŽEVANJE

Šolski sistem sloni na vsaj treh različni nivojih. Na prvem nivoju mora pripadnikom narodne skupnosti nuditi dovolj splošnega in specifičnega znanja za uspešno kompetitivnost posameznika, pripadnika narodne skupnosti, v njegovem kasnejšem življenju in delu. Drugi nivo mu poda možnost za interiorizacijo vrednot na področju kulture in jezika ter samostojnega svobodnega odločanja o pripadnosti skupnosti. Tretja možnost, ali tako rečeno dolžnost ob učenju jezika, je jezik večinskega naroda. Od vrtca pa vse tja do

univerzitetnega izobraževanja je drugi medij, ki je zelo pomemben za socializacijo. Ustavna ureditev je ohranila sistem izobraževanja, ki se je po drugi svetovni vojni pokazal za najbolj učinkovit in najbolj primeren medij za ohranjanje ter razvoj narodnostne identitete. Dvojezično šolstvo, ki je obvezno na ozemlju Prekmurja, in enojezično za italijanske pripadnike na obalnem dvojezičnem področju. Za ohranitev in šolski razvoj ter financiranje pa je država dolžna poskrbeti ob aktivni participaciji narodnih skupnosti (Komac,1999, str. 46–49).

5.2.3 JAVNA OBČILA

V Zakon o javnih glasilih se Slovenija obveže, da bo med drugim podpirala razvoj nekomercialnih javnih glasil, ki so namenjena obveščanju italijanske oz. madžarske narodnih skupnosti. Zakon pa med drugim določa, da se oglasi in druga plačana obvestila v glasilih javnega pomena kot tudi drugih oblikah obveščanja javnosti, objavljajo v slovenskem jeziku, razen če glasilo izhaja iz tujih jezikov. To pa ne velja na mešanem območju, kjer žive narodnostne skupine, ki sta poleg slovenščine kot uradna jezika priznana tudi italijanščina ter madžarščina. Pomembna pa je določba, ki omogoča zavodom, ki jih ustanovijo samoupravne narodne skupnosti, da se lahko registrirajo za izdajo tiska in drugih oblik javnega obveščanja, ustvarjanje, pripravljanje in oddajanje RTV programov, kar pripadnikom oz. organizacijam naroda ni dovoljeno. Določeno prednost ima program RTV, v katerem je lastna produkcija v slovenskem oz. italijanskem ali madžarskem jeziku na območju občin v katerih živijo (Komac,1999, str. 50–53).

5.2.4 KULTURNI RAZVOJ

Kulturo in njena dediščino italijanske in madžarske narodne skupnosti je Slovenija vključila v eno tako rečeno skupno kulturno dediščino, ki jo varuje popolnoma enako kot kulturo večinskih prebivalcev. Prav tako se je Slovenija obvezala, da bo, ne glede na izvor, obvarovala vse etnološke spomenike na ozemlju države. Narodna skupnost na Madžarskem je za svojo kulturo ustanovila Zavod za kulturo madžarske narodnosti. Ta zavod koordinira in ustvarja dela društev, ki delujejo na mnogih kulturnih področjih. Prav tako pa delujejo narodne skupnosti na mešanem ozemlju na Obali (Komac,1999, str. 53–54).

5.2.5 SVOBODA STIKOV

Narodne skupnosti imajo pravico tudi do vzpostavljanja in vzdrževanja stikov med svojimi pripadniki v Republiki Sloveniji. Prav tako ta pravica velja tudi za stike čez mejo, z državljani tistih držav, ki so povezani, ali jih veže skupnost. Ta pravica omogoča stike z vladami in javnimi institucijami, pravico do svobodnega gibanja iz ene države v drugo, tudi glede področja vzgoje in izobraževanja (Komac,1999, str. 54–55).

5.2.6 NARODNI SIMBOLI

Že v Ustavi RS je zapisano, da smejo avtohtone narodne skupnosti ter njeni pripadniki uporabljati svoje narodne simbole, tudi če niso identični z italijanskimi in madžarskimi simboli. Ti simboli se lahko uporabljajo le ob simbolih RS in na način, iz katerega je vidno,

da imajo simboli RS prednost. Raba simbolov se v javnosti šteje kot priznanje upravljavcu, da je narodnostno mešani prostor sestavljen iz več identitet, kar velja za javno izkazovanje, ki sloni na poštenosti in brez strahu, da izgine suverenost večinskega naroda (Komac,1999, str. 55–56).

5.2.7 EKONOMSKI RAZVOJ

Slovenija je nasledila ali podpisala v mednarodnih dokumentih, da je gospodarski razvoj narodnih skupnosti obravnavan primarno v smislu nediskriminacijskega odnosa države do pripadnikov narodnih skupnosti. Slovenija se je zakonsko obvezala, da bo del sredstev (2.5 % od zbranega denarja) namenila za osnovno gospodarsko ustvarjanje avtohtonih skupnosti (Uradni list, 2013), te pravice pa lahko koristijo fizične in pravne osebe avtohtonih narodnih skupnosti oz. tistih, ki so ustanovitelji narodne skupnosti. Sredstva se usmerjajo na razvoj podeželja ali kmetij, organizacij, v malo gospodarstvo ter v naložbe storitvene in proizvodne objekte in opremo v gospodarstvu. Sredstva pa se lahko pridobijo na način v obliki posojil, ki mora biti 15 % lastne udeležbe prosilca (Komac,1999, str. 56–57).

5.2.8 SOODLOČANJE NARODNIH SKUPNOSTI

V Sloveniji je celotna volilna zakonodaja usmerjena k zagotavljanju pripadnikom manjšine zastopstva od občin do Državnega zbora. Odločitve in zakoni, ki se nanašajo na posebne pravice obeh narodnih skupnosti, ne morejo biti sprejeti brez predhodnega soglasja predstavnika narodnih skupnosti. V zadevah na lokalni ravni imata skupnosti vsaj enega predstavnika v občinskem svetu. Enako določba opredeljuje tudi območje, kjer so poseljeni avtohtoni Romi. Za obe manjšini sta ustanovljeni posebni samoupravni skupnosti na občinski in republiški ravni, za uresničevanje interesov in sodelovanje pri javnih zadevah. Samoupravne skupnosti so tiste, ki ustanavljajo organizacije in javne zavode, prav tako pa obvladujejo stike z matičnim narodom za opravilo nalog na državni ravni (Klopčič, 2006, str. 82–83).

5.3 USTAVNA UREDITEV V AVSTRIJI

Ustavno pravo v Republiki Avstriji, kot sama zaščita manjšin, je zelo razdrobljeno, vsi viri so iz različnih zgodovinskih obdobj in so pomembni del mednarodnega izvora, obsegajo različne razsežnosti. Ustavne določbe ima raztresene po različnih ustavnih in zakonskih besedilih, veliko jih je zastarelih, neenotnih in nepomembnih. Avstrijsko manjšinsko pravo vsebuje ustavne določbe iz treh zgodovinskih obdobj: prva je še iz časa monarhije, to je 19. člen Temeljnega državnega zakon, potem iz obdobja prve republike – saintgermainaska pogodba 62. – 68. člen, in iz obdobja druge republike Avstrijska državna pogodba 6., 7. in 9. člen, 8. člen Zveznega ustavnega zakona, 7. člen Manjšinskega šolskega zakona za Koroško, ustavne manjšinske določbe pa dajejo individualne ustavno zajamčene pravice, v katerem je po 144. členu Zveznega ustavnega zakona po izčrpanosti vseh pravnih poti dovoljena tudi pritožba na ustavno sodišče. Te pravice so, kot pomemben status človekovih pravic, oziroma temeljnih pravic in se tudi neposredno uporabljajo, zato pa morajo biti vsi pravni akti z njimi tudi usklajeni. Osebo se nanašajo na vse osebe, ki pripadajo manjšinam

ali omejeno na določeno število manjšinskih skupin, ki živijo na celotnem ozemlju Avstrije ali samo na določenem ozemlju, kjer živijo kot pripadniki manjšine. Manjšine, ki živijo v Republiki Avstriji kot avtohtone, so Slovenci na Koroškem in Štajerskem, Hrvati na Gradiščanskem, Romi, Madžari, Čehi na Dunaju, Slovaki.

Zvezni ustavni zakon v svojem 8. členu opisuje manjšine. S tem Republika Avstrija priznava kulturno in jezikovno raznolikost znotraj svoje države, ki se odraža skozi avtohtone manjšine, ki živijo na njenem ozemlju. Potrebno je spoštovati, zagotoviti ter podpreti jezike, kulturno dejavnost, obstoj ter ohranitev manjšinskih skupin (Belšak, 2007).

Členi 62.–69., Saintgermainske državne pogodbe so podpisi, ki jih je Republika Avstrija podpisala po prvi svetovni vojni, in so mednarodnega izvora. 66. člen določa v svojem prvem odstavku, da so vsi avstrijski državljani, ne glede na raso, jezik ali pripadnost veri, enaki pred zakonom ter da uživajo enake državljanske in politične pravice. Tretji odstavek določa, da nobenemu avstrijskemu državljanu ne bodo postavljene omejitve pri uporabi katerega koli jezika, tako v privatnem kot poslovnem življenju, verskih zadevah, izražanja v tisku ter v javnih objavah in javnih zborovanjih. Ne glede na uvedbo nemškega jezika kot državnega jezika bo Avstrija svojim državljanom, ki ne uporabljajo nemškega jezika, na voljo v pomoč pri uporabi lastnega, to se pravi manjšinskega jezika pred sodišči. 67. člen poudarja, da avstrijski državljani, ki so pripadniki ene izmed rasnih, verskih ali jezikovnih manjšin, uživajo enako obravnavo (pravno in faktično), kot vsi ostali avstrijski državljani. Pripadniki manjšin so upravičeni tudi do ustanovitve lastnih dobrodelnih, verskih in družbenih ustanov, šol, vzgojnih zavodov na lastne stroške. Z 68. členom avstrijska vlada obljublja, da bo v mestih ter okrožjih, kjer prebiva znatno število avstrijskih državljanov, ki govorijo manjšinski jezik, omogočila pouk v jeziku manjšine. Kljub navedenemu pa ostaja nemški jezik obvezni predmet za otroke, ki so deležni pouka v materinem jeziku (Belšak, 2007).

Madžarski, češki, slovenski, hrvaški, slovaški manjšini in etnični skupini Romov so določena pravila na ustavni ravni v 19. členu, ter 68. člen Saintgermainske pogodbe, njena uporabnost in veljavnost pa so prav tako sporna.

19. člen Temeljnega državnega zakon pa je za manjšinsko varstvo večjega pomena, kajti manjšino jemlje kot objekt varstva, manjšino kot celoto in ji daje pravico do kolektivnega varstva, prav tako ji zagotavlja pravico varstva do njene identitete, narodnosti in jezika, zagotavlja enako obravnavanje vseh, to pomeni deželno običajnih jezikov v šoli, uradih, javnem življenju, prav tako jim zagotavlja pravico do izobraževanja v materinem jeziku v javnih šolah, pravico do finančne podpore za pouk v jeziku manjšine (Brezovnik, 2010).

Avstrijska državna pogodba v svojem 6. členu zagotavlja uživanje človekove pravice in temeljnih svoboščin, ne glede na raso, spol, jezik ali vero; pri tem pa omenja tudi pravice, ki se navezujejo na svobodo tiska in objavljanja, svobodnega izražanja, veroizpovedi, političnega prepričanja in pravice do javnega zborovanja. V tem členu se Avstrija tudi obvezuje, da tisti zakoni, ki veljajo v Republiki Avstriji, v nobenem primeru ne bodo

diskriminirali med avstrijskimi državljani zaradi njihove rase, spola, jezika vere v kakršnem koli pogledu. 7. člen se navezuje izrecno na slovenske manjšine na Koroškem in Štajerskem ter Hrvate na Gradiščanskem, ter njihove posebne pravice, ki jih je Avstrija dolžna posebej in konkretno zagotoviti poleg človekovih pravic, ki jih zagotavlja vsem državljanom na svojem ozemlju. Ta člen je že bolj namenjen posameznih pripadnikom manjšin. 9. člen opisuje razpustitev nacističnih organizacij, razpustitev organizacij fašističnega značaja in izvedbo kazenske sankcije v primeru izvajanja katerih koli organizacij in prepoved obstoja na njenem ozemlju (Petrič, 1977, str. 228–243).

5.4 PRIMERJALNI POGLED MANJŠIN MED DRŽAVAMA

V zgornjem navedenem besedilu lahko razberemo, kako imata Republika Avstrija in Slovenija zelo raznoliko ustavno in zakonsko opredelitev narodnih skupnosti na svojem ozemlju. Pravice, ki sta jih zapisali v svojih ustavah, se ne razlikujejo preveč, vse se nagiba na človekove pravice splošnega pomena glede na raso, spol, kulturo, jezik, vero. Slovenija ima v svoji ustavi zelo konkretno napisane pravice narodnih skupnosti italijanske in madžarske narodnosti, Avstrija pa s svojo razdvojenostjo pokaže, kako je podpisovala pogodbe za zagotovitev pravic, kot skoraj pod prisilo za svojo neodvisnost in demokratičnost. Tako rekoč lahko razberemo, da za svoje manjšine skrbi zelo slabo ali skoraj nič. Narodne skupnosti na njenem ozemlju se same bojujejo za svoj obstoj in nimajo lahkega dela, ker jim vedno znova kradejo, omejujejo pravice, jih ne izpolnjujejo, ali vsaj delno, vendar vedno samo v tistih pogledih, ki so za državo koristni. Avstrija je vedno podpisnica mednarodnih pogodb, ki se navezujejo na narodne manjšine. Zaradi svoje surove preteklosti in obeh svetovnih vojn, ki so jih kot hude grozote zadale narodnim skupnostim, da bi jih iztrebile. Vendar Avstrija teh pogodb ne izpolnjuje.

6 AVSTRIJSKO MANJŠINSKO PRAVO

6.1 AVSTRIJSKA ZVEZNA USTAVA

Avstrijska ustava (Bundes-Verfassungsgesetz, B-VG), je bila sprejeta 1. februarja 1946 in v svojem 8. členu daje pravno osnovo za slovenski jezik kot jezik narodne manjšine. 8. člen v Ustavi Republike Avstrije govori, da je nemški jezik ne glede na pravice ki so na zvezni ravni priznan kot uradni jezik narodnih manjšin republike.

Avstrijska zvezna vlada leta 1997, kot tudi zvezni parlament sprejme od avstrijskih zastopnikov narodnih skupnosti »Memorandum avstrijskih narodnih skupnosti«, ki vsebuje predlog o morebitnem sprejemu določil o državnih ciljih vključeno v sam rang ustavnega določila kot priznanje Avstrije o svoji zgodovinski, kulturni, jezikovni in etnični raznolikosti (Reiter in drugi 2004, str. 257). 1. avgusta 2000 je bil z Zveznim ustavnim zakonom (BGBl. I 68/2000) ki v 8. členu Avstrijske Ustave doda odstavek, ki govori. Republika kot Zvezna država in ostale zvezdne države in njene občine, prizna drugačnost jezikov in njihovo kulturo ki so izraz avtohtonih narodnih skupnosti ali manjšin. Sam jezik in njihov kulturo, komunikativnost in zaščito pa je treba spoštovati, spodbujati (Kustec,2009).

6.2 TEMELJNI DRŽAVNI ZAKON

Slovenski narodni manjšini in seveda tudi drugim narodnim manjšinam v monarhiji je Avstrija zagotovila manjšinske pravice v 19. členu Temeljnega državnega zakona, po katerem naj bi imeli vsi narodi enakopraven položaj do gojenja svoje narodnosti in jezika. 19. člen priznava enakopravnost vseh deželnih jezikov v šoli, uradih in v javnem življenju. Nekateri so mnenja, da TDZ daje manjšinskemu varstvu več kot Saintgermainska pogodba ali Avstrijska državna pogodba, ker jih obravnava kot povzema Brezovnik (2010); kot objekt manjšinskega varstva, kot neko celoto in jim daje pravice do kolektivnega varstva,⁶ pravico do varstva svoje identitete, narodnosti in jezika, obravnavanje vseh jezikov v šoli, uradih in javnem življenju,⁷ jim nudi pravico do izobrazbe v materinem jeziku, v javnih šolah, pravico do finančne podpore za pouk v materinem jeziku.

V letu 2000 je formalno razveljavijo ta člen, vendar zaradi protestov avstrijskih manjšin in preostrega nadzora do razveljavitve ni prišlo. Saintgermainska pogodba 19. člena TDZ ne derogira, vendar ga dopolnjuje, manjšinam pa ne daje višjega varstva njihovih pravic, zato ostaja v veljavi, vendar se ne uporablja (Kustec, 2009).

---

⁶ Manjšinske določbe drugih pravnih aktov varujejo posameznika kot pripadnika manjšine in ne manjšino kot subjekt pri tožbi na ustavnem ali upravnem sodišču.

⁷Stara sodna praksa Avstrije so za take jezike imeli vse jezike, ki ga je na določenem območju govorilo več kot 3,5% ljudi.

6.3 SAINTGERMAINSKA MIROVNA POGODBA

S Saintgermainsko pogodbo⁸ je Avstrija, kot poraženka prve svetovne vojne, dolžna da zagotovi varstvo manjšin sosednim narodom to so Slovenci, Hrvati, Madžari, Čehi in drugim v svoji lastni državi. Te določbe so bile zapisane v 62. in 68. členu. Pogodba izhaja iz individualnih pravic posameznika, od pripadnika manjšine do manjšinske zaščite. Sama pogodba slovenske manjšine kot tudi drugih ne omenja, govori pa o avstrijskih državljanih, pripadnikih etničnih, verskih in jezikovnih manjšinah, ki jih izenačuje pred zakonom in v postopkih z drugimi avstrijskimi državljani. Poleg človekovih pravic s prepovedjo diskriminacije pogodba v več členih zagotavlja zaščito posebnih pravic (Kustec, 2009).

Saintgermainska mirovna pogodba vsebuje v V. poglavju svojega III. dela določbe o "varstvu manjšin"; le te tvorijo del sistema za varstvo manjšin Društva narodov, ki so ga vzpostavili po prvi svetovni vojni, in notranje državno na temelju izrecne odredbe veljajo za ustavni zakon (149. člen, 1. odstavek Zveznega ustavnega zakona). Osrednje zaščitne določbe vsebujejo členi od 66. do 68. Saintgermainske mirovne pogodbe: 1. odstavek 66. člena določa, da so vsi avstrijski državljani, ne glede na raso in jezik, pred zakonom enaki in uživajo enake državljanske in politične pravice; kot dopolnilo k temu določa 67. člen saintgermainske mirovne pogodbe, da ti avstrijski državljani uživajo enako obravnavo in jamstva, pravno in dejansko, kot drugi državljani. Prepoved diskriminacije, ki jo normirajo te določbe, predstavlja oblikovanje splošnega načela enakosti, ki upošteva poseben položaj manjšin in terja obsežno priznavanje pripadnikom manjšin in večine. To ni zagotovljeno na temelju ozemeljskega, temveč osebnega načela; to pomeni, da imajo avstrijski državljani, ki pripadajo neki etnični ali jezikovni manjšini, na celotnem ozemlju Avstrije enake pravice kot drugi državljani. V skladu s 3. odstavkom 66. člena Saintgermainske mirovne pogodbe ni noben avstrijski državljan omejen v svobodni rabi jezika v zasebnem in poslovnem življenju, verskih zadevah, tisku ali kateri koli vrsti publikacij ali na javnih zborovanjih. Poleg tega zagotavlja 4. odstavek 66. člena Saintgermainske mirovne pogodbe, ne glede na uvedbo državnega jezika s strani avstrijske vlade, nenemško govorečim avstrijskim državljanom ustrezne olajšave pri rabi jezika pred sodiščem v besedi in pisavi. 68. člen saintgermainske mirovne pogodbe, ki je pravzaprav osrednja določba varstva manjšin te pogodbe, predvideva v svojem 1. odstavku, da bo avstrijska vlada v zvezi z javnim izobraževanjem v mestih in okrajih, kjer prebiva sorazmerno veliko število avstrijskih državljanov, ki govorijo drug jezik kot nemščino, zagotovila ustrezne olajšave, da bi zagotovila, da bodo imeli v osnovnih šolah njihovi otroci pouk v svojem jeziku. Z 2. odstavkom odločbe se v mestih in drugih okrajih, kjer prebiva sorazmerno veliko število avstrijskih državljanov, ki pripadajo manjšini po rasi, veri ali jeziku, zagotavlja ustrezen delež javnih sredstev, ki so predvidena v državnem, občinskih ali drugih proračunih npr. za izobraževanja, vero ali socialne zadeve, v koriščenje in rabo (Brezovnik, 2010).

---

⁸ Avstrija te pogodbe ni sprejela kot mirovno pogodbo, zanjo je imela poseben izraz poimenovala jo je kot »državna pogodba«.

6.4 POGLAVITNE ZNAČILNOSTI AVSTRIJSKE DRŽAVNE POGODBE

Z avstrijsko državno pogodbo so zavezniki po končani drugi svetovni vojni, kot okupator na tedanjem slovenskem ozemlju zelo sodelovali z nemško stranjo in šele po četrti zasedbi vojske uredili mednarodnopravni status kot svobodne Avstrije ki je neodvisna in demokratična država.

Avstrija opozarja svoje prebivalstvo na 9. člen ADP, v katerem je zapisana dolžnost razpustitve nacističnih organizacij in prepoved obnavljanja nacizma, prav tako omenja v nekaterih drugih členih I. dela ADP; npr. člen 8. o demokratičnih ustanovah, 10. člen o posebnih obveznostih glede avstrijske notranje zakonodaje, 11. člen o spoštovanju s strani Avstrije mirovnih pogodb, še bolj jasno pa je v II. delu, da ADP o vojaških silah in prav tako o letalskih silah, v njenih določbah je razvidno soodgovornost Avstrije za drugo svetovno vojno (Kustec, 2009).

Poleg omenjenih značilnosti so za nas pomembna tudi določila avstrijske meje, ki določajo, da ostane meja taka, kot je bila leta 1938 (5. člen), s tako določitvijo pa slovenska manjšina zopet ostane v Republiki Avstriji. S podpisom ADP Jugoslavija prizna staro saintgermainsko mejo in se obveže, da bo spoštovala nedotaknjenost ozemeljske celovitosti in neodvisnosti Avstrije. Avstrija pa se zaveže, da bo za nadomestilo vseh zavrnjenih jugoslovanskih zahtev po ozemlju manjšine Koroške, Štajerske in Gradiščanske, poleg zaščite ki jo nudi in prepovedi diskriminacije manjšin zagotovila tudi posebne pravice slovenski manjšini na ozemlju Koroške in Štajerske ter hrvaški manjšini na Gradiščanskem, ki jih zapiše v 7. členu. Države pogodbenice so ADP dolžne izpolnjevati v dobri veri. Neizpolnjevanje mednarodnih pogodb pa lahko povzroči mednarodnopravno odgovornost po splošnih načelih mednarodnega prava. V takem primeru so stranke pogodbe ravno upravičene zahtevati dosledno izpolnitev pogodbe po v naprej predvidenemu postopku določenem v pogodbi za morebitne spore glede tolmačenja in izpolnjevanja pogodbe (Kustec, 2009).

6.4.1 VARSTVO ČLOVEKOVIH PRAVIC

Zaščita narodnih manjšin vsebuje dve kategoriji določb, relativno in absolutno zaščito. Z določbami relativne zaščite so posamezniki, pripadniki manjšin zaščiteni s splošnimi garancijami človekovih pravic in prepovedjo diskriminacije. Slovenska manjšina v Avstriji, kot tudi vse osebe, ne le državljani pod Avstrijsko zakonodajo zagotavlja in ščiti ADP v svojem 6. členu z naslovom »Človekove pravice« in v 8. členu »Enaka in splošna volilna pravica in pravica opravljanja javne službe brez diskriminacije«, nekaj tudi v 7. členu prvega odstavka, kot pravica do uživanja istih pravic in pod enakimi pogoji kot njeni državljani Republike Avstrije kot tudi s pravico do ustanavljanja lastnih organizacij, njihovih srečanj ter tiska v materinem jeziku. 6. Člen Avstrijo zavezuje da postori vse potrebne ukrepe, da svojim osebam pod svojo oblastjo, ne glede na raso ali spol, niti na jezik ali vero, uživanje pravic ki se navezujejo na človekove pravice in njene temeljne svoboščine, prav tako izražanje mnenja, dovoljenje tiska in objave v svojem materinem jeziku, svoboda do veroizpovedi, političnega usmerjanja in javnih shodov. S tem pa se je obvezala tudi, da

zakoni, ki veljajo v Republiki Avstriji, ne bodo po svojem besedilu ali s svojo uporabo izvajali diskriminacije (Kustec, 2009).

6.4.2 PRAVICE MANJŠIN SLOVENSKE IN HRVAŠKE NARODNOSTI

7. člen ki v naslovu »Pravice slovenske in hrvaške manjšine« s pravno podlago kot zaščito zagotavlja mednarodno pravno in ustavo pravno neposredno izvršljivost pravic slovenski in hrvaški manjšini. Nekateri odstavki v 7. členu imajo v podlagi zapisano veljavnost ustavnih določb. Te določbe absolutno zaščitijo in se nanašajo na specifično manjšino, ki jim zagotavlja posebne pravice, zagotavlja enakopravnost in enakost možnosti za pripadnike manjšinskih skupnosti, ki so zaradi različnih okoliščin postavljeni v manj ugoden položaj. Temeljni namen pravic je, da posameznikom omogočajo enakopravno uresničevanje pravic na ravni ustave ter drugih pravic ki so na enaki ravni pravnega položaja s pripadniki svojega naroda kot večine. Čeprav so po večini opredeli kot individualne pravice, pa se pri uresničevanju pogosto uveljavi tudi njihov kolektivni značaj, ker njihova funkcija ni le zaščititi posameznika, ampak zaščita kot manjšinska skupnost, ki jim ta posameznik pripada. Posebne pravice manjšine v Avstriji so vsebovane v drugem, tretjem, četrtem in petem odstavku ADP (Kustec, 2009).

Vsebino 7. člena ADP lahko jasno določimo, če se držimo črke pogodbe in njenega namena, kar je edino pravilno tolmačenje pogodbe (Petrič, 1977, str. 232).

Vsebina, ki jo člen opisuje :

- subjekt kot nosilec manjšinskih pravic,
- ozemlje na katerem se pravice manjšin izvajajo,
- vsebina posebnih pravic iz posameznih odstavkov člena (Kustec, 2009).

6.4.3 VSEBINA PRAVIC 7. ČLENA

Vsebina petega odstavka posebnih pravic ki se za slovensko manjšino na Koroškem ter Štajerskem iz 7. člena ADP lahko jasno določimo z njeno operacionalizacijo po posameznih odstavkih.

Prvi odstavek 7. člena:

Avstrijski državljani, pripadniki slovenske in hrvaške manjšine na Koroškem, Gradiščanskem in Štajerskem ozemlju (Kustec, 2009), ki koristijo enake pravice pod enakimi pogoji tako kot vsi avstrijski državljani, tudi s pravico do ustanavljanja organizacij za lasten pomen, srečevanj in tiska v narodnem jeziku manjšine .

Pravica do lastnih organizacij, zborovanj in tiska v lastnem jeziku, jeziku slovenske manjšine omogoča manjšini slovenskega rodu na Koroškem in Štajerskem ozemlju pravico do različnih vrst organizacij, kulturnih, izobraževalnih do političnih. Kulturne organizacije povezujemo z ohranjanjem kulturne dediščine manjšine, izobraževalne pa z ohranjanjem jezika, zgodovine in kulture (Kustec, 2009). Organizacije pa imajo tudi svojo politično organizacijo manjšine, ki vključuje da lahko ustanavljajo politične stranke, pa s predstavnštvom v sami državi in tudi zunaj države. Finančno podporo vsaj v obsegu, ki je

zajamčena sorodnim organizacijam večinskega naroda. Pravica do tiska ali pravica do informiranja v materinem jeziku pomeni dostop izmenjave informacij npr. sprejem RTV programov iz Republike Slovenije, tako v sami državi in zunaj države. Omogoča jim dostop do državnih sredstev, ki lahko množično obvešča kot tudi nudenje financ in podporo iz javnih skladov za ustanavljanje obveščanja iz lastnih sredstev (Kustec, 2009).

Drugi odstavek 7. člena.

Državljeni Republike Avstrije kot državljani slovenske pripadnosti in hrvaške manjšine na Koroškem, Gradiščanskem in seveda tudi Štajerskem imajo pravico da se otroci v šolah poučujejo osnovnega pouka v slovenščini in hrvaščini in prav tako imajo pravico do določenega števila lastnih srednjih šol, šolski učni plani pa so pregledani in ustanovili bodo oddelek za nadzor izvajanja oblasti v slovenskih in hrvaških šolah (Kustec, 2009).

Pravica državljanov pripadnikov manjšine na Koroškem in Štajerskem do osnovnega pouka v njihovem jeziku, ki zagotavlja da se učijo tudi nemščine ali jezika ki ga uporablja večinski narod, daje manjšini v možnost do brezplačnega osnovnega šolstva tudi pravico do pouka vseh otrok slovenske manjšine v slovenskem jeziku, ne da bi ta v skladu z načelom nediskriminacije od njih zahtevala, da se lahko prijavijo ali odjavijo k pouku slovenskega jezika kajti to ne morejo zahtevati od tistih staršev kateri otroci so nemško govoreči (Kustec, 2009). Pravica jim zagotavlja tudi to možnost, da lahko sami ustanavljajo srednje šole, financiranje teh šol je seveda na lastno možnost ali na javnih razpisih, država pa ne sme preprečevati ustanavljanja šol in tudi njihovega obstoja (Petrič, 1977, str. 240).

Tretji odstavek 7. člena:

V krajih kjer se vodijo upravni in sodni postopki na Koroškem, Gradiščanskem in Štajerskem in njenim prebivalstvom je slovenski ali hrvaški jezik vedno dovoljen kot drugi jezik in velja kot uradni jezik. V teh krajih bodo označbe in napisi ki so topografskega značaja tudi v slovenščini ali hrvaščini ter vedno v nemščini kot glavnemu jeziku. V tistih krajih ki so dvojezični upravni in sodni okraji za Koroško in Štajersko s slovenskim prebivalstvom ali mešanim prebivalstvom naj bi bil po jasnem zapisu slovenski jezik dovoljen kot drugi jezik, to se pravi uradni jezik poleg nemškega, v katerem se vodijo upravni postopki in sodni postopki. S to pravico pa ni mišljena uporaba prevajalca, v kolikor pripadnik slovenske manjšine ne govori nemškega jezika, torej v jeziku ki se postopek vodi, ta pravica pa mu pripada že iz splošnih določb spoštovanja človekovih pravic kjerkoli na ozemlju Republike Avstrije (Kustec, 2009). Prav tako predvideva v upravnih in sodnih okrajih Koroške in Štajerske dvojezične slovensko nemške oznake in table z krajevnimi napisi (imena rek, krajev, ulic ...) (Petrič, 1977, str. 236–237).

Četrty odstavek 7.člena:

Državljeni Republike Avstrije ki so kot zaznamovani kot slovenska in hrvaška manjšina na ozemlju Koroške, Gradišćanske in Štajerske morajo biti vedno udeleženi v svojih kulturnih, upravnih in sodnih ustanovah teh v drugih pokrajinah obravnavani enako kot ostali avstrijski državljani.

Pravico ne moremo razumeti le kot nediskriminacijo določila, enakopravnosti pripadnikov slovenske manjšine v kulturnih, upravnih in sodnih ustanovah z ostalimi državljani Republike Avstrije. S to posebno pravico je smiselna le interpretacija zagotovitve, da bodo na dvojezičnem ozemlju zastopani tudi pripadniki slovenske narodnostne skupnosti. V ta sklop pa spada tudi pravica ki zastopa manjšine na političnem področju (Kustec, 2009) ter članov ki opravljajo in sodelujejo pri javnih zadevah lahko neposredno ali kandidatov ki so bili svobodno izbrani. Kot pravica za soodločanje participacije manjšine v vseh javnih zadevah, ki obsegajo problematiko na ozemlju, na katerem manjšina živi (Petrič, 1977, str. 237).

Peti odstavek 7. člena:

Tiste organizacije, ki bi lahko hrvaškemu ali slovenskemu prebivalstvu škodovale ali delovale ali kakorkoli vplivale nanje, odvzele pravice kot avtohtoni manjšini, se prepoveduje in lahko se prekine delovanja takšnih organizacij ali se jih razpusti.

Zadnja določba prepoveduje dejavnost tistih organizacij, ki bi slovenskemu narodu ali prebivalcem Koroške in Štajerske poskušale odvzeti njen značaj in tiste manjšinske pravice, še posebej tiste ki so zapisane v 7. člena ADP. Ta določba pa je povezana tudi z 9. členom ADP, ki Avstrijo zavezuje da mora razpusti nacistične in fašistične organizacije ter njihovo ponovno oživitvev.

6.5 ZAKON O NARODNIH SKUPNOSTIH

Zakon o pravnem položaju narodnih skupnosti krajše ZNS je bil sprejet skupaj z zakonom o štetju prebivalstva, ki je vseboval štetje posebne vrste. Sprejet v okviru poimenovane sedmo julijske zakonodaje, po podpisu tri strankarskega sporazuma treh parlamentarnih strank ÖVP, FPÖ in SPÖ (Kustec, 2009). ZNS je postavil formalno pravne temelje za nadaljnjo politiko Republike Avstrije do vseh narodnih manjšin (Jančar, 1977, str. 87).

V ZNS je zapisano le del problematike 7. člena ADP, ki pa so pozabili vključiti določbe o šolstvu, tisku, vzgoji, kulturi in varstvu pred tistimi organizacijami ki so proti manjšini. Tista vprašanja, ki se navezujejo na manjšinsko zaščito iz 7. člena ADP, kot sta območje kjer velja uradni jezik in dvojezični napisi na tablah, pa dopušča sami vladi in njenim uredbam, pogojuje pravice manjšine na njihovem ozemlju z določenimi odstotki (Kustec, 2009).

V začetnih splošnih določbah ZNS je poudarjeno pozitivno varstvo manjšin, saj le ta določa, da narodne skupine in njeni prebivalci uživajo zakonske pravice in da je njihov jezik in njihovo narodnost potrebno vedno spoštovati. Vsi nadaljnji členi v zakonu pa so bolj sporne narave. Sam zakon ne navaja nobenih manjšin, ki živijo v Republiki Avstriji, tudi ne

slovenske in ne hrvaške, ki sta zaščitene z ADP, temveč manjšine imenuje kot narodne skupnosti – Volksgruppen. Varovali in zastopali naj bi kulturne, socialne in gospodarske interese narodnih skupnosti (Kustec, 2009).

V ZNS so zapisane določbe o oznakah ter napisih topografskega značaja ki so napisane v nemščini in v jeziku narodnih skupnosti. Postavitev dvojezičnih tabel s krajevnimi napisi mora biti četrtnina prebivalstva ali 25 odstotkov narodne skupnosti, izvedba le teh pa je odvisna od števila prebivalstva manjšine in na podlagi ugotovljenih rezultatov, ki pa v mednarodnem pravu ni dopustna. Avstrijsko ustavno sodišče je to seveda tudi potrdilo s sodbo 2001 leta ter postavilo novo mejo za dvojezične topografske napise 10 odstotkov in jo s tem znatno znižala.

Prav tako ZNS določa tudi uporabo jezika manjšin v upravi in sodstvu ter prepušča določitev območij in uradov uredbam za vsako narodnostno skupnost, kjer se bo njen jezik poleg nemškega uporabljal na podlagi rezultatov števila prebivalstva manjšine (Kustec, 2009).

7 URESNIČEVANJE DOLOČB 7. ČLENA

V zadnjem poglavju vam bom predstavila kritično analizo dejanskega položaja slovenske manjšine na avstrijskem Koroškem in Štajerskem v smislu izvedbe posebnih pravic iz 7. člena ADP po posameznih odstavkih (Kustec, 2009), ki sem jih že v zgornjem poglavju nadrobneje omenila.

Manjšinske pravice so posebne pravice, ki omogočajo pripadnikom manj številnih skupnosti, da preživijo in ohranijo značilnosti, po katerih se razlikujejo od večine prebivalstva. Te pravice so v znatni meri pravice skupnosti (kolektivne pravice), številne pa so tudi pravice posameznika (individualne pravice).

7.1 ORGANIZACIJE IN ZDRUŽENJE

Slovensko narodno skupnost danes na Koroškem zastopajo tri ločene družbenopolitične organizacije s sedežem v Celovcu. Narodni svet koroških Slovencev ali nemško Rat der Kärntner Slowenen (NSKS), je bil ustanovljen 1949 leta kot prva organizacija (Kustec, 2009). Druga je Zveza slovenskih organizacij/Zentralverband slowenischer Organisationen krajše ZSO ustanovljena 1955. Leta 2003 ustanovijo tretjo manjšinsko organizacijo zaradi razkola NSKS ki se imenuje Skupnost koroških Slovencev in Slovenk/Gemeinschaft der Kärntner Slowenwn und Sloweninen krajše SKS (Kustec, 2009).

NSKS zastopa bolj katoliško usmerjene Slovence, SKS pa se ima sama za predstavnika političnih, gospodarskih in kulturnih pravic in interesov Slovencev na Koroškem. ZSO poudarja nad strankarstvo in odprtost do demokratičnih posebej do levosredinskih. Slovensko narodno skupnost na Koroškem pojmuje kot del slovenskega in avstrijskega kulturnega prostora. SKS je neopredeljena zastopniška organizacija, prizadeva si za dialog znotraj narodne skupnosti, kot tudi večine za mirno reševanje odprtih vprašanj pravne zaščite manjšine in razvoja skupnosti na Koroškem. S tem se organizacije ločujejo predvsem po svojih političnih ciljih. ZSO zavrača partikularne pravice in koncepte kolektivnih pravic, NSKS ima za cilj uresničevanje posebnih pravic in politično neodvisnost, SKS pa se zavzema za skupne pravice manjšin ter za skupno demokratičnost zastopstva manjšin (Kustec, 2009).

Slovensko narodno skupnost na Štajerskem zastopa Kulturno društvo člen 7 za štajerske Slovence/Der Artikel-VII-Kulturverein für Steiermark, ki ima v Gradcu tudi svojo pisarno. Cilji Kulturnega društva so seveda zagotovitev pravic iz 7. člena ADP, pouk slovenščine na avstrijskem Štajerskem ter znanstveno delo in kulturno delo. Pridobitev društva je seveda Pavlova hiša v Potrni pri Radgoni, ki je bila prenovljena in so v njen ustanovili kulturni dom (Kustec, 2009). Financirali pa sta jo Republika Avstrija in Republika Slovenija. Sama hiša pa je kulturna dediščina in je zaznamovana kot spomenik in ob enem za srečevanje štajerskih Slovencev. Štajerska deželna politika je imela zelo velik odpor do obstoja manjšine, po osamosvojitvi Republike Slovenije, Avstrija vendarle prizna delovanje Kulturnega društva in s tem manjšino tudi prizna, od leta 2001 pa prejema tudi finančno podporo deželne vlade.

Vse organizacije pa, ki predstavljajo Slovence v Avstriji, so tudi članice Centra avstrijskih narodnosti/Österreichisches Volksgruppenzentrum s svojim sedežem na Dunaju, ki združuje vse organizacije ki zastopajo avstrijske narodne skupnosti: Hrvate, Madžare, koroške Slovence in Štajerce, Čeha in Slovahe, Rome in Sinte. Tako vse narodne skupnosti prejemajo skladno z določili 1. in 8.–11. člena Zakona o narodnih skupnostih (ki podpira obstoja, kulturo, njihovo identiteto in pravice narodnih skupnosti), 19. člen Temeljnega državnega zakona (pravica do vzdrževanja in spodbujanja narodnosti in jezika), 68. člena in njegov 2. odstavek Saintgermainske pogodbe (sorazmeren del sredstev iz proračuna) in 2. odstavka 8. člena Zveznega ustavnega zakona letna sredstva vlade namenjene ohranjanju njihovega jezika, kulture in identitete. Osrednje organizacije za koroške Slovence, Narodni svet koroških Slovencev, Zveza slovenskih organizacij, Krščanska kulturna zveza, Slovensko kulturno združenje prejemajo finančne podpore za vzdrževanje infrastrukture do približno 90.000 evrov na leto, Skupnost koroških Slovencev in Slovenk pa do 60.000 evrov. Na koroškem je registriranih okrog šestinsedemdeset organizacij skupaj s katoliško cerkvijo, ki preko Urada zveznega kanclerja dobijo več kot 1.000.000 evrov iz zveznega proračuna za promocijo manjšin, nekaj podpore pa dobijo tudi od dežele Koroške in seveda od občin. Iz Slovenije pa dobijo trikrat večja sredstva preko Urada za Slovence v zamejstvu in po svetu (Kustec, 2009). Štajerce in njihovo delovanje Kulturnega društva pa podpira zvezna dežela, vendar so sredstva zelo nizka komaj nekje okrog 10.000 evrov ali manj, prav tako tudi od Urada zveznega kanclerja dobijo nekaj več kot 50.000 evrov, iz Slovenije dobijo prav tako do dvakrat višja sredstva.

7.2 TISK IN MEDIJI

Slovinci na Koroškem dnevnega časopisa iz Slovenije ne dobivamo, priskrbljeni pa smo z drugimi periodičnimi tiskami. Redno izhajanje dveh tedenskih časopisov na Koroškem predstavljata Nedelja, to je katoliški časopis, in Novice, ki ga izdaja SloMedia, ki je lastnik NSKS in ZSO. Novice obstajajo že od leta 2003 in so nasledile Slovenski vestnik in Naš tednik. V Mohorjev založbi izdajajo tudi mesečni časopis Družina in dom, štirinajst dnevnik Mladi rod, s katerim si mladostniki dopolnjujejo izobraževalne zahteve ter občinski časopis Celovski zvon, ki je kulturnega in političnega značaja različnih regij južne Koroške, ki ga kvartalno izdaja Enotna lista. Poleg vsega naštetega je slovenskim narodnim skupnostim na voljo tudi nekaj kulturnih revij, na krajevni ravni publikacije društev in političnih organizacij, ter številne knjige v slovenskem jeziku, ki so na voljo v založbi Mohorjeve založbe, Založbe Drave kot tudi Založbe Wieser vse dostopne v Mohorjevi knjigarni ter knjigarni Naša knjiga v Celovcu. Zakon o subvencioniranju tiska določa, da morajo imeti tedenski časopisi naklade 5.000 izvodov in dva redno zaposlena novinarja, to pa po avstrijskih navedbah ne velja za tednike manjšin. Slovenska tednika Novice in Nedelja sta se financirala na podlagi Zakona o subvencioniranju tiska iz leta 1985, vendar je tednik Novice sedaj odvisen od finančne podpore Slovenije.

Poleg tiska narodne skupnosti v materinem jeziku na Koroškem obvešča množično tudi v elektronski obliki. Slovenska redakcija koroškega deželnega studia ORF v Celovcu ima vsako nedeljo ob 13.30 uri na sporedu regionalno televizijsko oddajo Dober dan Koroška na 2.

lokalnem programu ORF, prav tako pa si je možno to oddajo ogledati na internetni strani slovenskega sporeda deželnega studia ORF (Land Kärnten, 2016), ki so jo za vse narodne skupnosti v Avstriji oblikovali in ustvarili v okviru skupne internetne strani. Ponovitev oddaje predvaja tudi program radiotelevizija Slovenije. Manjšina lahko svoje informacije pridobiva tudi na teletekstu ORF na strani 639. Deželni studio Koroške pa od 2004 predvaja tudi dvourno radijsko oddajo. Leta 1998 sta začeli oddajati zasebni radijski postaji Radio Korotan, ki je predvajal pretežno v slovenskem jeziku in seveda radio Agora, ki je oddajal v obeh deželnih jezikih, se pravi nemško in slovensko (Kustec, 2009).

Na avstrijskem Štajerskem pa Kulturno društvo člen 7 od leta 1995 občasno izdaja dvojezično informativno glasilo Signal, ki je financirano iz zveznega proračuna, prav tako jim je dostopen tednik Novice, od koroških Slovencev. Radiotelevizija se odloči leta 2009 oddajati nedeljsko popularno oddajo Dober dan, Koroška – Dober dan, Štajerska tudi za slovensko manjšino, ki živi na Štajerskem. Jeseni 2009 pa je bil predviden tudi dnevni radijski spored, ki ga oddaja ORF v Celovcu in zasebni radijski postaji Radio dva in Radio Agora. S tem je slovenska narodna skupnost na Štajerskem oskrbljena s slovenskim jezikom, saj prej ni imela nobenega tiskanega glasila z redno izdajo (Kustec, 2009).

7.3 IZOBRAŽEVANJE IN ŠOLSTVO

Šolstvo za koroške Slovence kot manjšina v Avstriji, zanj ima pristojnosti zvezne vlade in se vodi v avstrijskem sistemu izobraževanja vključno tudi z brezplačno obvezno devetletnim šolanjem. Mednarodno pravno določilo 7. člena ADP, ki je neposredno izvršljivo, ga podrobneje ureja Zakon šolstvu za manjšine na Koroškem (BGBl. 101/59, 326/88, 420/90) in Koroški manjši izvedbeni zakon o šolstvu (LGBI. 44/1959) (Kustec, 2009). Posebne pravice slovenske manjšine na področju šolstva ureja tudi 2. in 3. odstavek TDZ ter 1. odstavek 68. člena Saintgermainске pogodbe (učenje manjšinskega jezika v osnovnih šolah) (Novak, 2005, str. 172).

Glede na vsebino izobraževanja se šole v Republiki Avstriji delijo na splošno-izobraževalne šole, strokovne šole in zavode ki izobražujejo učitelje in vzgojitelje. Prav tako na samo stopnjo izobraževanja pa na osnovne, srednje in višje ter akademije (Kustec, 2009). Zakon o manjšinskem šolstvu v svojem 12. členu za Koroško nudi na ozemlju kjer je slovensko in nemško prebivalstvo šolanje v ljudskih in glavnih šolah z dvojezičnim poukom kot tudi samo z nemškim poukom, ljudskih dvojezičnih šolah ki so kot dvojezični razredi, ter dvojezičnih šolskih oddelkih na ljudskih šolah tudi z poukom v slovenščini, ki pa so na glavnih šolah z poučevanjem nemškim jezika. Otroci ki so kot slovenske manjšine se v šolah učijo slovenki in nemški jezik, v glavni šoli pa poteka pouk v nemščini, znotraj šole pa so organizirani oddelki za pouk slovenskega jezika. Za te šole je pripravljen poseben učni načrt ter učni cilji in vsebine, ki so enaki kot na ostalih šolah po Avstriji. Za deželo Koroško, kot sem že omenila, pa obstaja in deluje nadzorni oddelek za manjšinsko šolstvo z dvema inšpektorjema, ki imata nalogo objavljanja letnega poročila in samem poteku v šolskem sistemu za Koroško. Letno poročilo se pripravi na podlagi interne uredbe evalvacije in so za zagotovitev kvalitete in razvoja manjšinskega izobraževalnega sistema (Kustec, 2009).

7.3.1 OTROŠKI VRTCI

Slovenska manjšina na Koroškem nima pravice, da bi v otroških vrtcih poučevali slovenki kot tudi nemški jezik. Zvezno in koroško deželno pravo javnih dvojezičnih ali večjezičnih vrtcev ne predvideva prav tako ne njenega ustanavljanja. Lahko pa jih ustanovijo prostovoljno in jih vodijo posamezniki ali občine na pravni osnovi, ki je zapisano v Koroškem zakonu o otroških vrtcih (LGBI. 86/92, 6/95). Do danes imajo Korošci na podlagi Koroškega zakona o otroških vrtcih na civilni osnovi, ki so jo sami uredili potrebo po dvojezičnem vrtcu in s tem je danes devet zasebnih otroških vrtcev, in sicer dva sta v Celovcu, v Št. Petru v Rožu, Št. Primožu, v Škofičah, v Borovljah, v Ledincah in v Doberli vasi. Na podlagi avtonomnih pristojnosti občin pa so ustanovljeni dvojezični otroški vrtci v naslednjih občinah: v Pliberku, Bistrica pri Pliberku, Globasnici, Žitari vasi, Železni Kapli in Bilčovsu in večjezični slovensko-nemško-italijanski vrtec v Velikovcu. Koroške zasebne otroške vrtce, po izpolnitvi zakonskih pogojev – minimum 15 prijavljenih otrok v skupini, subvencionira deželna vlada (Kustec, 2009). Otroški vrtci ki so jih ustanovili zasebniki se financirajo tudi iz zveznih subvencij ki so namenjen manjšinam. Sama vlada pa jim krije stroške ki nastanejo z kadrom, ki mora biti dvojezično kvalificiran kot tudi šolanje za izobraževanje vzgojiteljic v Celovcu. V Celovcu imajo izobraževanje za dvojezično vzgojo ki je strokovne narave in poteka v sklopu rednega izobraževanja. Tam je slovenščina izbirni predmet, ki ni obvezen vendar se lahko opravlja v njem tudi matura in s tem se pridobi ustrezna kvalifikacija. Na avstrijskem Štajerskem ni dvojezičnih vrtcev, zato so občine med seboj sklenile dogovor v medsebojnem sodelovanju čez mejo.

7.3.2 LJUDSKA IN GLAVNA ŠOLA

Začasna avstrijska vlada leta 1945 izda Uredbo o novem oblikovanju dvojezičnih šol na južnem Koroškem, v 62 občinah po celi južni Koroški, uvedejo pouk v dveh jezikih in sicer nemščini in slovenščini, poučevanje pa je potekalo za vse učence tudi tiste ki slovenščine niso obvladali. Nemške organizacije so zelo nasprotovale takšni ureditvi šolstva. Po izračunih koroških Slovencev se je od dvojezičnega pouka zaradi različnih pritiskov odjavilo 57 % otrok slovenskega rodu. Z odlokoma so tisti ki so nasprotovali koroškim Slovencem dosegli, da so obvezno šolstvo ki je bilo dvojezično odpravili, ki pa je za slovenske otroke zelo ponemčevala in ob tem so tudi razbili ozemlje ki je bilo zelo strnjeno in zašito ki so jo imeli Slovenci. Zvezna vlada protizakonitih odlokov ni nikoli preklicala ali jih razveljavila, temveč je kot izhodišče vse skupaj vnesla v Šolski manjšinski zakon za Koroško (BGB1. 101/1959), ki je bil sprejet 19. marca 1959 (Kustec, 2009).

Z leti so bile pravice manjšine pod pritiskom nemških organizacij še bolj zožene. Leta 1988 izvedejo šolsko reformo na ljudskih šolah, kjer poučujejo slovenščino in nemščino. Novela Šolskega manjšinskega zakona za Koroško (BGB1. 326/88) je, s ciljem (Kustec, 2009) kako bi izboljšali dvojezični pouk otrokom, uvede nov učni plan za poučevanje pouka v dveh jezikih in s tem omeji število učencev na dvajset. Ostali razredi ki pa so imeli poučevanje samo iz enega glavnega jezika pa je bila omejitev trideset učencev. Druga novost ki jo je zakonodaja spremenila je bila, da učitelj ki je kot pomoč v razredu ali kot pomočnik asistentu ker glavni učitelj poučuje tiste otroke ki so bili prijavljeni k slovenskemu pouku. Z odločbo

ki jo izda Ustavno sodišče št. G 2-4/00-7 leta 2000 je bil del 16. člena (1. stavek 1. odstavka) razveljavljen, pouk ki je potekal v slovenščini so začeli poučevati na četrty stopnji. Slovenska manjšina na Koroškem ozemlju ima velike težave z manjšinskim šolstvom. V dvojezičnih razredih so poučevali nemško govoreči učitelji, kar pa ni skladno z zakonom. Učiteljem, ki poučujejo samo en jezik tako želijo dodeliti položaj učitelja ki bi poučeval dva jezika v dvojezičnih razredih, ta učitelj pa naj bi imel status pomožnega učitelja ali asistenta posebej za tiste otroke ki so prijavljeni k dvojezičnemu pouku. Druga težava nastopi ko začnejo množično zapirati manjšinske dvojezične šole še posebej ljudske šole. Razlog zaprtja pa so varčevalni ukrepi, to so isto leto uzakonili tudi z novelo šolskega zakona (Kustec, 2009). Omeniti je treba tudi problematiko zapiranja malih šol zaradi pomanjkanja otrok. Tudi s tem je dvojezično šolstvo posebej prizadeto, ker je število prijav k dvojezičnemu pouku na malih šolah nadpovprečno.

7.4 URADNI JEZIK V UPRAVNIH IN SODNIH OKRAJIH

Obseg uporabe manjšinskega jezika pred uradi in sodišči zrcali odnos oblasti do narodne manjšine in hkrati kaže njen položaj ter družbeno moč na območju poselitve. Manjšina lahko preživi le in se razvija če lahko uporablja svoj jezik v javnem življenju in veliko je odvisno tudi od tega če je jezik manjšine priznan kot uradni jezik (Pan F., 1999, str. 63).

Na ustavni ravni pravico pripadnikov slovenske manjšine do uporabe svojega materinega jezika v poslovanju upravnimi oblastmi določajo 2. odstavek v 19. členu TDZ (pravica do uporabe jezika deželnega jezika ki posluje z oblastmi), 4. odstavek v 66. člen Saintgermainske pogodbe (omenja ustrezne olajšave, ki jih pri uporabi manjšinskega jezika pred sodišči, lahko koristijo to je uporaba tolmača) in 3. odstavek v 7. člena ADP (uporaba slovenskega jezika kot uradnega jezika dodatno k nemškemu) (Kustec, 2009).

V pojasnjevalnih opombah k ADP je avstrijska vlada zapisala, da 3. odstavek 7. člena presega dotedanjo ureditev po 66. členu Saintgermainske pogodbe, ker uvaja na sodišča in urade slovenski jezik dodatno k nemškemu in da določba, ki se nanaša na uradni jezik, ne potrebuje nobene izvedbene zakonodaje, zato jo je treba neposredno izvajati (Pleterski J., 1960, str. 55). Z vstopom Slovenije v Evropsko unijo 1. maj 2004 imajo vsi državljani ki govorijo slovensko kot državljani Evropske unije pravico, da uporabljajo slovenski jezik na vseh uradnih mestih na celotnem ozemlju Avstrije. Slovenščina je uvedena kot sodni jezik pred okrajnimi sodišči v Pliberku, Železni Kapli in Borovljah. Na teh sodiščih so sodniki, ki sami obvladajo slovenščino, zato stranke to možnost tudi dejansko pogosto uporabijo (približno 100 postopkov na leto). Na voljo so tudi različni obrazci v slovenščini (Kustec, 2009). Slovenščina je uvedena tudi pred deželnim sodiščem v Celovcu, vendar ni zagotovljeno, da sodnik obvlada slovenščino; če je ne obvlada, je postopek treba voditi s tolmačem. Ker izkušnje kažejo, da se pri tolmačenju (ki ni simultano) del informacije izgubi, stranke zlasti v pomembnih zadevah, ki se obravnavajo pred deželnim sodiščem, te možnosti ne uporabljajo. Posamezni sodniki so mnenja, da ta pravica gre le fizičnim osebam, ne pa tudi pravnim. Obstaja možnost, da bi se dopustilo slovenščino pred okrajnim sodiščem v Velikovcu, vendar za ceno, da bi zaprli sodišči v Pliberku in v Železni Kapli, kar

pa je razumljivo proti interesom lokalnega prebivalstva. Podobno je razmerje okrajno sodišče Celovec – okrajno sodišče Borovlje, pri čemer bi v Celovcu nastal dodaten problem glede tolmačenja, saj ni mogoče zagotoviti, da bi vsi sodniki na tem sodišču obvladali slovenščino. Problemi v sodstvo glede možnosti uporabljanja slovenščine so nastali z uvedbo obveznega vlaganja spisov po elektronski pošti. Obrazci, ki jih je treba obvezno uporabljati, ne sprejmejo slovenskih šumnikov in, v primeru uporabe le teh, zavrnejo celo vlogo. Tako ni zagotovljeno niti to, da bi bilo mogoče pravilno napisati ime stranke, če vsebuje šumnike. Prav tako ni mogoče ustanoviti firme, kateri naziv bi vseboval šumnike, ker računalniški program znaka ne sprejme, hkrati pa je vpis v register firm konstitutivne narave, prav tako velja tudi za zemljiško knjigo (Belšak, 2007).

7.5 TOPOGRAFSKI NAPISI

Dvojezični topografski napisi na zunaj vidno poudarjajo obstoj narodne manjšine na določenem območju. Za samozavest manjšine in njenih pripadnikov so velikega pomena, ker dokazujejo, da večinski narod manjšini priznava enakopravnost. Slovenski topografski napisi na Koroškem imajo hkrati zgodovinski in kulturni pomen. Pričajo o zgodovinski pristnosti Slovencev na tem območju in pomenijo kulturno dediščino Koroške (Pleterski J., 1960, str. 35). Zato bi bila velika kulturna škoda, če se slovenska imena ne bi ohranila za prihodnje rodove. ADP ureja označbe in napise topografskega značaja v drugem stavku 3. odstavka 7. člena. Teritorialna uporaba te določbe je vezana na teritorialno uporabo določbe o uradnem jeziku. Ob sklepanju ADP je bilo dvojezično območje na Koroškem določeno z Uredbo o dvojezičnem šolstvu iz leta 1945, zato glede teritorialne veljavnosti te določbe ne bi smelo biti dvoma (Kustec, 2009).

Koroški Slovenci so junija 2002 podali svoj predlog ureditve dvojezične topografije, ki so bili predvideni za dvojezične kraje v 394 naselij po celi južni Koroški, s popisom prebivalstva tja iz 1971 leta, ki je zajel vse kraje ki so imeli več kot 10 % prebivalstva. Vseh krajevnih napisov pa niso postavili takoj, v več letnem časovnem obdobju tam nekje do konca leta 2009, imeli so določene kvote koliko dvojezičnih napisov postaviti v enem letu. Poleg obstoječih 77 krajevnih napisov bi postavili še 81 dodatnih krajevnih napisov do 21. decembra 2009 (Kustec, 2009).

Štajerski Slovenci pa nimajo takšne sreče do postavitve topografskih napisov in oznak dvojezičnega jezika. Za prebivalce, ki so slovensko govoreči ali znajo oba jezika se to ne uresničuje. Zvezna vlada tudi ni nikoli sprejela tovrstne zakonodaje za uresničevanje tega vprašanja. Prva dva kažipota dobi slovenska manjšina na avstrijskem Štajerskem, kot označba kulturnega spomenika ki vodi do Pavlove hiše, dobila ju je tik pred 20. obletnico delovanja Kulturnega društva člen 7. maja 2008. Prvi dvojezični kažipot stoji ob izvozu iz avstrijske Radgone/Bad Redkersburg in v Potrni/Laafeld. Cilj ali skrita želja štajerskih Slovencev, ki živijo pod Avstrijsko zakonodajo in se borijo za svoje pravice in obstoj je nekoč postaviti tudi krajevne napise v slovenščini in nemščini (Kustec, 2009).

8 ZAKLJUČEK

Republika Avstrija ima v svoji demokratični državi manjšine ali tako imenovane narodne skupnosti, ki že stoletja prebivajo na njenem ozemlju. Med te manjšine pa spada tudi slovenska manjšina, ki živijo na območju južne Koroške in dežele Štajerske. Majhna skupina slovenske manjšine živi tudi na Tirolskem, vendar ti manjšini Avstrija ne priznava avtohtonosti. Za to, da se manjšine tako delijo pa so vzroki preselitve, vojn, plebiscitov, odcepitev od držav in prestavljanja mej.

Republika Avstrija se je začela zavedati, da se ne bo mogla vedno izogibati manjšinski problematiki in njihovim zahtevam. Prisiljena je bila, da sprejme zakone ki bodo vsebovali določbe tudi za njene manjšine, ob enem pa jo prisili tudi pritisk drugih držav, da podpiše sporazume, mirovne pogodbe in ratificira zakone. Kot sem že velikokrat v diplomii omenila, je za Avstrijo najbolj pomemben dokument, ki se nanaša točno na manjšinske pravice 7. člen Avstrijske državne pogodbe. Sama pogodba je letos maja dopolnila že 61 let od samega sprejetja. Pogodba v svojem 7. členu zelo natančno opredeljuje in opisuje vse pravice in njeno zaščito za narodne manjšine na Koroškem in Štajerskem, zraven pa zajame tudi Gradišćanske Hrvate.

Slovenski narodni manjšini omogoči, da si lahko po lastni volji ustanovljajo organizacije v svojo korist. Omogočeno jim je, da po lastni volji tiskajo v svojem materinem jeziku tako imenovanem svobodnem tisku. Zato imajo koroški Slovenci tudi svoje tiskarne v katerih tiskajo velike naklade knjig vseh vrst tudi od pesnikov ali pisateljev iz Republike Slovenije. Poleg knjižne literature pa ne smem pozabiti omeniti tudi tiska tednikov, ki izhajajo v slovenskem jeziku ali lahko tudi mešanem. Veliko tednikov kot no npr. Novice in cerkveni časopis Nedelja pa slovenske organizacije pošiljajo tudi v Slovenijo, kjer imamo bralce teh tednikov tudi na slovenski strani. S tem spoznamo tudi pretok informacij čez mejo ali lahko še bolje rečemo čezmejno sodelovanje med narodi, katere potem družijo še skupna srečanja. Pouk v slovenskem jeziku poteka v ljudskih šolah izključno slovensko, učitelji pa se bojujejo za obstoj ljudskih šol, šolsko gradivo kupujejo v Republiki Sloveniji tudi starši na lasne interese in iz svojih denarnic. S tem svojim otrokom nudijo pravo pristno slovenščino, ki jim ostane za vedno. V Avstriji obstaja rek ki ga zelo radi govorijo, če se ti kdaj zgodi nesreča in po najslabšem primeru pristaneš v bolnišnici, bo tvoj pogovorni jezik vedno slovenščina kot prvi jezik ker ti je bil podan kot materin jezik. Začelo se je množično zapiranje malih šol zaradi pomanjkanja denarja in veliko dvojezičnih ljudskih šol se bojuje za svoj obstoj. Država in sama politika pa pritiskajo na občine in jim grozijo, da jim bodo zmanjšali finančna sredstva. Gradijo se šolski centri ki združijo ljudske in glavne šole, financirane z strani države in dežele. Kulturno udeležba manjšin na raznih prireditvah je zelo raznolika in pisana. Tukaj spet pridemo do spoznanja kako se narod meša med sabo z drugimi prebivalci Republike Avstrije ali z Slovenci. Kar pa zadeva pravico do udeležbe pri sodnih oblasteh ali na upravnih ustanovah, pa je resnica drugačna. Na sodstvu ali upravnih ustanovah obstajajo obrazci, ki so v slovenščini in jo imajo pravico koristiti. Vendar pa ne smemo pozabiti da na vseh organih zaposleni tudi ne obvladajo slovenskega jezika, zato se

raje odločajo obrazce izpolnjevati v nemškem jeziku. Slovenski jezik pa slišimo samo na območjih kjer so sodišča tudi v slovenskem jeziku. Politična zastopanje v slovenskem jeziku je zelo togo, organizacije se zastopajo bolj z lastnimi interesi kot v interesih narodnih manjšin. Stranke kot sami politiki, zelo veliko obljubljaajo v predvolilnih bojih prav tako tudi ostali politični predstavniki in župani. Kajti kaj kmalu ko je predvolilnih bojov konec in se začne realno življenje v politiki ali zastopanju pa so obljube izginile ali bile pozabljene. Prične se tako rečeni molk do naslednjih volitev. Slovenščino lahko uporabljamo kot uradni jezik kar je za nekatere zelo pozitivni. Veliko starejšega prebivalstva tam po drugi svetovni vojni ne znajo nemščine ali zelo slabo in za njih je slovenščina idealni izhod. Nemščine so se naučili pod prisilo in je nikoli niso radi uporabljali. Prav tako so v vsakem poklicu pogovorne fraze ki jih starejše prebivalstvo ne razume in z materinim jezikom postopki potekajo veliko hitreje. Prav tako imajo pravico do tolmača na celotnem ozemlju Republike Avstrije, teh pa ni veliko in v primerih ki so zelo poznani je z policijskimi postopki na mestu samem. Pravica je postopek voditi v slovenščini, vendar to ne gre ker niso vsi policisti usposobljeni za te postopke. Tudi zdravstvene kartice imena in priimke narodnih skupnosti ne izdajajo v skladu z predpisi. Njihovi računalniki ne zaznavajo šumnikov, ker nimajo zato napisanih programov. Table topografskega značaja, so najbolj pereča tema vsakdanjika. Manjšine jim pravijo krajevne table in z njimi se zelo radi pohvalijo, če vedo da jih bodo menjali ali postavili na novo. Table so najbolj pogost pojav dvojezičnega napisa na avstrijskem Koroškem. Tujci vedno radi vprašajo če se nahajajo v Republiki Sloveniji ker Koroška je kar lepo postala pokrita z dvojezičnimi tablami. Prav tako dvojezični napisi na šolah in nekaterih starih stavbah. Prepoved delovanja organizacij ki bi škodovale manjšini jih pravzaprav ni, bolje rečeno so politične stranke. Politične stranke z svojimi cilji ki si jih zastavijo, jih tudi rade izpeljejo z zakoni ali podobnimi akti, da nekako omejujejo pravice. Narodne manjšine na Koroškem se morajo nenehno boriti za svoj obstoj, pravice in zaščito.

Moje izkušnje na področju narodne manjšine na Koroškem so takšne. Ker med njimi živim že več kot šest let, lahko potrdim to, kar sem napisala v zgornjem delu. Veliko truda in pogovorov, doseganja, prepričevanja je potrebno, za doseganje tistih pravic, ki so jim bile podane in zapisane pred 61 leti. Današnji narod se je nekoliko omehčal in tudi niso več toliko nacistično usmerjeni. Mlajša generacija ne pozna dovolj zgodovine bitke za slovenske manjšine, ki je potekala po drugi svetovni vojni niti ne poznajo ozadja delovanja vojne ki je potekala po Avstrijski Koroški. Starejša generacija je zelo zaznamovana in s težavo govorijo o vojnih pobojih in izdajalstvu, ki je potekalo po vaseh in mestih. Vse to pa sedaj zelo vpliva tudi na manjšino kot celoto in zato se zelo borijo za svoje krvavo prislužene pravice in varnost na svojem ozemlju. Republika Avstrija svojim manjšinam z zelo malo truda omogoča pravice, ki jih je sprejela in povsem ne spoštuje določil v sami pogodbi in ostalih zakonih, določb ustavnega sodišča, kot tudi ne drugih mirovnih pogodb, ki jih je podpisala. Republika Avstrija bi se lahko potrudila in nudila več svojim manjšinam na njenem ozemlju in jim omogočila boljše ali lepše življenje.

LITERATURA IN VIRI

LITERATURA

1. Belšak, Katja. (2007). *Jezikovne pravice slovenske manjšine na Avstrijskem Koroškem*. Fakulteta za družbene vede. Pridobljeno 26.6.2016 iz: <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/belsak-katja.pdf>
2. Brezovnik, Branko. (2010). *Rimskokatoliška cerkev in varstvo slovenskih narodnih manjšin v sosednjih državah Slovenije*. Fakulteta za družbene vede. Pridobljeno 26.6.2016 iz: http://dk.fdv.uni-lj.si/doktorska_dela/pdfs/dr_brezovnik-branko.PDF
3. Cerar, Miro ml. (1996). *Večrazsežnost človekovih pravic in dolžnosti: 2. dopolnjena izdaja. Znanstveno in publicistično središče*, Ljubljana.
4. Čampa, Margit. 2001, *Varstvo manjšin v Evropski uniji*. Pravniki 56 (11-12), 751-768, 2001.
5. Franjo Schruiff. (15.6.2016). *Člen 7 Avstrijska državna pogodba- nerazumljeni "Magna Carta" manjšin*. Pridobljeno 15.6.2016 iz: <http://www.initiative.minderheiten.at/stat/stimme/stimme56c.htm>
6. Goropevšek, Branko. 2005. *Štajerski Slovenci, kaj hočemo!*, Celje, Zgodovinsko društvo Celje, 2005.
7. Inzko Valentin, Broman Cilka, Bruckmuller Irena, Haas Hanns, Lukan Jožko, Lukan Walter, Moritsch Andrej, Pinter Štefan, Stuhlpfarrer Karl, Titz Heimo, Vospernik Reginald, Wutte Anton, Zerzer Janko (1985). *Zgodovina koroških Slovencev od leta 1918 do danes z upoštevanjem vseslovenske zgodovine*. Celovec, Družba Sv. Mohorja.
8. Jančar, Matjaž. 1977, *Zakaj je avstrijski zakon o narodnih skupnostih nesprejemljiv. V Problem manjšin jugoslovansko avstrijskih odnosih*, ur. Bogdan Osolnik, 87-104. Beograd: Međunarodna politika.
9. Kavčič, Igor in GRAD Franc (2000). *Ustavna ureditev Slovenije; Druga spremenjena in dopolnjena izdaja*. Ljubljana, Gospodarski vestnik
10. Klopčič, Vera (1994-95). *Okvirna konvencija Sveta Evrope za zaščito narodnih manjšin, Razprave in gradivo, 29 - 30*, Inštitut za narodnostna vprašanja v Ljubljani, Ljubljana.
11. Klopčič, Vera. 2006, *Mednarodnopravne razsežnosti pravnega varstva manjšin v Sloveniji*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 2006.
12. Komac, Miran. 1999, *Varstvo narodnih skupnosti v Republiki Sloveniji*, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 1999.
13. Komac; Miran in ZAGORAC Dejan (2002). *Varstvo manjšin; Uvodna pojasnila in dokumenti*. Inštitut za narodnostna vprašanja. Ljubljana.
14. Krivec, Katja. (2007). *Regionalni vidiki slovenske manjšinjske politike*. Filozofska fakulteta. Pridobljeno 26.6.2016 iz: http://geo.ff.uni-lj.si/pisnadela/pdfs/dipl_200701_katja_krivec.pdf

15. Kustec, Vesna. (2009). *Varstvo slovenske manjšine v Avstriji*. . Fakulteta za družbene vede. Pridobljeno 26.6.2016 iz: <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/kustec-vesna.pdf>
16. Novak, Anton. 2005, *Pravno varstvo slovenske manjšine v Avstriji v luči novejšega mednarodnopravnega manjšinskega varstva*. Celovec: Mohorjeva založba
17. Pan, Franz (1999). *Der Minderheitenschutz im Neuen Europa und seine historische Entwicklung*, Ethnos,53, Wien: Braumüller
18. Petrič, Ernest (1977). *Mednarodnopravno varstvo narodnih manjšin*, Založba obzorja, Maribor
19. Pleterski, Janko (1960). *Manjšinska zakonodaja na Koroškem po drugi svetovni vojni*, Razprave in gradivo, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, št. 2, str.7 - 93
20. Polzer, Srienz Mirjam, 2002, *Razvoj manjšinske zaščite v Avstriji in Sloveniji. Die Entwicklung des Minderheitenschutzes in Österreich und Slowenien seit den 70er Jahren*. V Ferdindnd Mayrhofer-Grünbühel (izd.) in Miroslav Polzer (izd): Avstrija-Slovenija: preteklost in sedanost, 185-212. Ljubljana: Cankarjeva založba, Klagenfurt-Celovec, Wieser, 2002.
21. Reiterer, Albert F., Sturm Franz, Hellwing Valentin, Anderwald Karl, Novak-Trampusch Maria (2004)., Koroška. *V manjšine in čezmejno sodelovanje v prostoru Alpe-Jadran*, ur. Novak-Lukanovič Sonja, 231 - 252. Trento: Arbeitsgemeinschaft Alpen-Adria.
22. Zelnik, Damijana. (2013). *Slovenski parlament in narodnomanjšinjska problematika - primer slovenskih manjšin v sosednjih državah*. . Fakulteta za družbene vede. Pridobljeno 26.6.2016 iz: http://dk.fdv.uni-lj.si/magistrska/pdfs/mag_zelnik-damijana.pdf
23. Žagar, Mitja (2002). *Nekateri novejši trendi razvoja varstva manjšin in (posebnih) pravic narodnih in drugih manjšin: Evropski kontekst*. V Miroslav Polzer (ur.), Liana Kalčina (ur.) in Mitja Žagar (ur.): *Slovenija in Evropski standardi varstva manjšin – Slovenia and European Standards for the Protection of National Minorities*, 71 - 83. Ljubljana.

VIRI

1. Bundeskanzleramt, RIS. *ADP- Staatsvertrag betreffend die Wiederherstellung eines unabhängigen und demokratischen Österreich*, StF: [BGBl. Nr. 152/1955](#) (2016). Pridobljeno 15.6.2016 iz: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10000138>
2. Bundeskanzleramt, RIS *Zakon o narodnih skupnostih, Bundesgesetz über die Rechtsstellung der Volksgruppen in Österreich (Volksgruppengesetz – VoGrG)* StF: [BGBl. Nr. 396/1976](#) (NR: GP XIV RV 217 AB 299 [S. 30](#). BR: AB 1557 [S. 354.](#)) Pridobljeno 15.6.2016 iz: <http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10000602>

3. Informacijski urad Sveta Evrope v Republiki Sloveniji. (2016). *Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin*. Pridobljeno 28.7.2016 iz: http://www.svetevrope.si/sl/dokumenti_in_publikacije/konvencije/157/
4. Land Kärnten. (2016). *Biro za slovensko narodno skupnost*. Pridobljeno 15.6.2016 iz: <http://www.volksgruppenbuero.at/>
5. *Prebivalstvene strukture*. Pridobljeno 10.7.2016 iz: http://eucbeniki.sio.si/admin/documents/learning_unit/2529/8_1_1431931650/index4.html
6. *Slovensko na uradih*. (2016) Pridobljeno 28.7.2016 iz: <http://www.slovenskonauradih.at/obrazci/index>
7. Uradni list RS (2013). Ustava Republike Slovenije. Pridobljeno 15.6.2016 iz: http://www.us-rs.si/media/ustava_koncna.2013.pdf
8. Verfassung Kärntens. (2006). *Ustava zvezne dežele Koroške, Ustavno državni zakon z dne 5. Julij 1974 s sprejetjem ustava dežele Koroške (Državna ustava za državo Koroškem - L-VG) razveljavljena z Ustavno državni zakon, 11. Julija 1996 državno ustavo za dežele Koroške je sprejela (uradni list št.85/1996)*. Pridobljeno 13.6.2016 iz: <http://www.verfassungen.de/at/kaernten/verf74-i.htm>
9. Wikipedia Minderheitensprachen. (15.6.2016). *Manjšinski jeziki v Avstriji*. Pridobljeno 15.6.2016 iz: https://translate.google.si/translate?hl=sl&sl=de&u=https://de.wikipedia.org/wiki/Minderheitensprachen_in_%25C3%2596sterreich&prev=search
10. Zgodovina Evrope. (2012). *Sentžermenska pogodba*. Pridobljeno 26.6.2016 iz: http://www.zgodovina.eu/slovinci/koroska/senzermen_pog.htm
11. Zgodovina Evrope. (2014). *Borba za Štajersko*. Pridobljeno 28.6.2016 iz: <http://www.zgodovina.eu/slovinci/koroska/borba-za-stajersko.htm>
12. *Zvezni ustavni zakon*. (2012) Pridobljeno 26.6.2016 iz: <https://translate.google.si/translate?hl=sl&sl=de&u=http://www.verfassungen.de/at/verfassungheute.htm&prev=search>

PRILOGE

Obrazec 1: Prošnja za izdajo lovskega dovoljenja v slovenščini

Opr. številka:

PROŠNJA ZA IZDAJO LOVSKEGA LISTA

P. n.

Okrajno glavarstvo

Ime in priimek: .....

roj. dne: ..... **V:** .....

točni naslov s pošto številko: .....

državljanstvo: .....

poklic: .....

Prosim za izdajo

lovskega lista

lovskega lista za tujce, ki so zavezani plačilu davka na zveznem področju

lovskega lista za tujce, ki niso zavezani plačilu davka na zveznem področju

lovskega lista za organe lovskočuvajske službe in lovske pripravnike

Dokazujem sposobnost za lov divjadi z/s:

spričevalom po § 37 odst. 6 zakona o lovu divjadi 2000

zadnjim lovskim listom, leto:

lovskim listom, izdanim po 1. januarju 1969 (priloga II člen I št. 1 odst. 3 zakona o lovu divjadi 2000)

potrdilom o uspešnem zaključku gozdarske strokovne šole ali kmetijsko-gozdarske strokovne šole, strokovne usmeritve gozdarstva ali diplomskih študijev študijske smeri za gozdarstvo in lesarstvo na Univerzi za kmetijstvo in gozdarstvo ali višje šole za gozdarstvo

spričevalom z dne ....., izdanim v ..... zvezne dežele .....

(§ 37 odst. 7 lit. c zakona o lovu divjadi 2000), dopolnilnim izpitom, opravljenim dne .....

.....

Dokazujem sposobnost za sokolarjenje z/s:

spričevalom po § 37 odst. 6 in 8 zakona o lovu divjadi 2000,

zadnjim lovskim listom.

Nadalje predlagam:

odločbo o odmeri davka na dohodek za leto ..... (pri lovskih listih po § 37 odst. 3 lit. b zakona o lovu divjadi 2000)

potrdilo o poklicu in zaposlitvi (pri lovskih listih po § 37 odst. 3 lit. d zakona o lovu divjadi 2000),

dve novejši fotografiji.

Celovec, dne .....

.....
(podpis)

Vir: Slovensko na uradih (2016)

1. Prijavo je potrebno opraviti v roku treh dni od vselitve, odjavo pa v roku treh dni pred ali po oddaji stanovanja.
2. Pri prijavi potrebujete sledeč dokumente:
  - Uradne dokumente, iz katerih so razvidni ime in priimek, priimek pred prvo zakonsko zvezo, rojstni datum, kraj rojstva in državljanstvo stanojemalca, npr. potni list in rojstni list;
  - stanojemalci brez avstrijskega državljanstva (tujci): potovalni dokument (npr. potni list)
3. Za vsebino prijavnega lista je odgovoren vedno zavezanec za prijavo, ne glede na to, kdo izpolni prijavni list. Zato preverite prijavni list, če kje popoln in pravilen, tudi takrat, ko ga izstavi urad.
4. Vaše stalno prebivališče je utemeljeno tam, kjer ste se nastanili z namenom, da bi tam imeli središče svojih življenjskih odnosov; če se to nanaša na več krajev, potem za stalno prebivališče navedite tisto, ki je v tem smislu prevladujoče. Za »središče življenjskih odnosov« so merodajni sledeči kriteriji: trajanje bivanja, lega delovnega mesta ali izobraževalnega središča, izhodišče poti k delovnemu mestu ali izobraževalni ustanovi, prebivališče ostalih, še posebej mladoletnih družinskih članov in kraj, kjer opravljate svoj poklic, se izobražujete ali obiskujete šolo ali vrtec, ali opravljate funkcije v javnih ali privatnih institucijah. Stalno prebivališče je merodajno za vpis v »zvezni volilni imenik« kakor tudi v različna druga pravna področja (npr. dovoljenje za vozila, orožni listi, socialna pomoč).
5. Prosimo, da upoštevate, da lahko sprememba stalnega prebivališča ali drugega prebivališča utemeljuje tudi druge obvezne prijave (npr. dovoljenje za vozila, orožni listi).

Vir: Slovensko na uradih (2016)